

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ЗАҲИРИДДИН МУҲАММАД БОБУР НОМИДАГИ
АНДИЖОН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

Қўлёзма ҳуқуқида

УДК_____

УМАРОВА НИЛУФАРХОН

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АНДИЖОННИНГ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ ВА МАДАНИЙ ТАРАҚҚИЁТИ

Мутахассислик: 5А 120301 Ўзбекистон тарихи Магистри
академик даражасини олиш учун

ДИССЕРТАЦИЯ

Иш қўриб чиқилди ва
ҳимояга қўйилди.
Ўзбекистон тарихи
кафедраси мудири:
доц.М.Ғ.Абдуллаев

Илмий раҳбар:
_____ **проф. Р.Т.Шамсутдинов**

_____ “ _____ ” _____ **2014**

Андижон – 2014

МУНДАРИЖА

КИРИШ	3-9
--------------------	-----

I БОБ. АНДИЖОНДА ЯНГИ БОШҚАРУВ ТИЗИМИНИНГ ЖОРИЙ ЭТИЛИШИ ВА БУЮК ИҚТИСОДИЙ ТАРАҚҚИЁТ

1.1. Истиклол ғалабаси ва сиёсий ислохотнинг бошланиши, янги бошқарув тизимининг жорий этилиши.....	10-17
1.2. Андижоннинг иқтисодий тараққиётидаги буюк ўзгаришлар.....	18-27
1.3. Қишлоқ хўжалигида эришилган юксак тараққиёт.....	28-44

II БОБ. МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АНДИЖОННИНГ ИЖТИМОИЙ, МАДАНИЙ–МАИШИЙ РИВОЖЛАНИШИ

2.1. Аҳоли турмуш даражасининг ортиб бориши ва буюк бунёдкорлик...45-55	
2.2. Тиббий, маданий–маиший хизмат кўрсатишнинг ривожланиши.....	56-63

III БОБ. АНДИЖОННИНГ МАЪНАВИЙ-МАДАНИЙ РИВОЖЛАНИШИ

3.1. Маънавий-маданий марказлар юксалиши.....	64-69
3.2. Илм, фан-таълим ва спорт келажак пойдовори.....	70-80

ХУЛОСА	81-83
---------------------	-------

Фойдаланилган манбалар ва адабиётлар рўйхати ...84-86	
--	--

ИЛОВАЛАР	87-100
-----------------------	--------

КИРИШ

Диссертация мавзусининг асосланиши ва долзарблиги. Ўзбекистон тарихига янгича ёндашиб, уни асл манбаларга таянган ҳолда ўрганиш ва ҳаққоний ёритиш масаласи Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов асарларида тўлақонли тарзда ўз ифодасини топган¹. Мазкур йўналишдаги вазифалар доирасида қадимги шаҳарлар тарихини тадқиқ этиш тарих фанининг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади.

Юртбошимиз Андижонда мустақиллик йилларида эришилган мувофақиятлар хусусида тўхталиб қуйидагича фикр билдирган эди: “Мустақиллик йилларида Андижон мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётида, миллий тараққиётимизда ўзига хос ва ўзига мос ўрин тутадиган вилоятга айланди, десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди. Мана шу давр мобайнида Андижон аҳли қандай муваффақият ва ютуқларга эришган бўлса, уларни шу элга мансуб бўлган мардлик, изланиш ва тадбиркорлик фазилатлари билан кўлга киритганини, бу юксак марралар фидокорона меҳнатининг ҳақиқий белгиси ва самараси эканини ҳеч ким ҳеч қачон инкор этолмайди.”²

Мустақиллик йилларида Ўзбекистон тарихидаги урбанизация жараёнлари муаммоларини илмий жиҳатдан холис, янги услубий асосларда таҳлил қилиш долзарб масалага айланди. Хива, Бухоро, Самарқанд шаҳарларининг тарихий саналари билан боғлиқ юбилейлари ўтказилиши Ўзбекистоннинг қадимги шаҳарлари тарихини ва ҳозирда иқтисодий ривожланган шаҳарлари тарихини ўрганиш муҳим масалалардан бири эканлигининг исботидир. Шунингдек, башарият цивилизациясига салмоқли ҳисса қўшган қадимги шаҳарлар

¹ Каримов И. Тарихий хотирасиз келажак йўқи. – Тошкент: Шарқ, 1998. – Б. 3-31.

² Шамсутдинов Р., Матбобоев Б., Жумабобоев И. Кўҳна ва навқирон Андижон. Т.: “Шарқ”, 2010. 7-бет.

силсиласида, ХХІ аср ривожланган шаҳарлар қаторида Андижон шаҳри ўзининг муносиб ўрнига эга. Аммо, ҳозирги давр тарихшунослигида Андижоннинг мустақиллик даврида шаҳарларнинг шаклланиши, бу жараённинг асосий омиллари ва тараққиёт босқичлари етарли даражада ўрганилмаган.

Андижонда шаҳарсозлик маданиятининг пайдо бўлиши ва ривожланиши тарихи мустақиллик йилларида олиб борилган тадқиқотларда кенг, батафсил ёритилган ва кўплаб илмий асарлар эълон қилинган. Лекин бу тадқиқотлар махсус илмий муаммо сифатида комплекс тарзда таҳлил қилинмаган, мавзуга оид адабиётлар етарли даражада умумий лаштирилмаган. Танланган мавзунинг долзарблигини ифодаловчи асосий ҳолатлар шундаки, мазкур тадқиқотда мустақиллик йилларида Андижон тарихида шаҳарсозлик маданиятининг хусусиятлари, ривожланиш қонуниятлари ва анъаналари, давлатлар ўртасидаги ижтимоий-иқтимодий ҳамкорлик, шаҳарнинг Ўрта Осиёда ва маданий алоқалари тизимида тутган ўрни, водийдаги минтақавий шаҳарсозлик ва давлатчилик анъаналари синтези масалаларининг ёритилиши, мустақиллик йилларининг ёритилиши ва тарихчиларнинг олиб борган тадқиқотлари илк бор жамлаб таҳлил қилинган. Мавзунинг кам ўрганилган ушбу жиҳатларини тадқиқ этиш, янги маълумотларни тизимлаштириш ва фанга татбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эга. Ҳозирга қадар қўлга киритилган тадқиқотлар асосида мавжуд ёндашувларни қиёсий ўрганган ҳолда мазкур муаммони ҳар томонлама чуқур тадқиқ этиш, шунингдек, мавзуга тегишли асарлар ва адабиётлар, ҳужжатли материаллар жамламаларидан тарихий манба сифатида фойдаланиб, уларни тарихий нуқтаи назардан таҳлил қилиш, умумлаштириш ва тизимга солиш долзарб масалалардан ҳисобланади.

Тадқиқот объекти ва предметининг белгиланиши: Мустақиллик йилларида Андижоннинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиёти масалалари ёритилиши ва тадқиқ қилиниши, муаммога оид статистик маълумотлар, манбалар, илмий-тарихий адабиётлар, монографик асарлар, ҳужжат ва материаллар тўпламлари, оммавий ахборот воситалари маълумотлари тадқиқот объекти ва предмети сифатида танланди.

Тадқиқот мақсади ва вазифалари: Мустақиллик йилларида Андижоннинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиёти тарихининг ёритилиши масаласини ўрганишда олиб борилган тадқиқотлар ва нашр этилган адабиётлар, оммавий ахборот воситалари газета, журнал ва телекўрсатувлар материалларини тизимлаштириш ва қиёслаш тадқиқотнинг асосий мақсади ҳисобланади. Ушбу мақсадни амалга ошириш учун қуйидаги **вазифалар** белгилаб олинди:

- Андижоннинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиёти тарихининг ўрганилиши бўйича мустақиллик йилларида амалга оширилган тадқиқотлар натижаларини таҳлил қилиш, статистик материаллардан тарихий манба сифатида фойдаланиш;

- Андижонда аҳоли демографияси, яшаш тарзи, маданий тараққиётятининг шаклланишининг ижтимоий-иқтисодий омилларини очиб берган асарларни ва тизимлаштирилган илмий маълумотларни таҳлил этиш;

- мустақиллик йилларида Андижоннинг Республика ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиёти тизимида тутган ўрни ва аҳамиятини очиб берган тадқиқотлар ва маълумотларни умумлаштириш;

- мустақиллик йилларида Андижоннинг 1991-2014 йиллар тарихи ёритилган манбалар, маълумотларининг қиёсий таҳлили асосида ички

ва ташқи иқтисодий-маданий алоқаларда Андижоннинг тутган ўрни масаласини таҳлил қилиш;

- мустақиллик йилларида Андижоннинг ички ва ташқи иқтисодий-маданий ва сиёсий алоқаларини акс эттирувчи манба ва материалларни, тадқиқот ва асарларни тарихий нуқтаи назардан таҳлил қилиш;

Мавзу бўйича қисқача адабиётлар таҳлили. Мустақиллик йилларида Андижон ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиётининг ёритилиши масаласини ўрганишда олиб борилган тадқиқотлар ва нашр этилган адабиётлар, оммавий ахборот воситалари газета, журнал ва телекўрсатувлар материаллари муҳим аҳамиятга эга. Мавзу бўйича материалларни қуйидаги икки гуруҳга ажратиб таҳлил этиш мақсадга мувофиқдир. **Биринчи гуруҳга** газета ва журналларда чоп этилган мақолалар, ҳужжатли телекўрсатувлар, интернет материаллари мансуб бўлиб, **иккинчи гуруҳга** эса мустақиллик йилларида олиб борилган илмий тадқиқотлар ва нашр этилган адабиётлар, архив ҳужжатлари киради.

Биринчи гуруҳга мансуб маълумотлар газета ва журналларда чоп этилган мақолалар, интернет материаллари, ҳужжатли телекўрсатувлар орқали Андижоннинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиётини акс эттирувчи фактик материаллар асосида маълумотлар жамланиб, тизимга солиниб таҳлил қилинган. Бунда асосан вилоят вилоят ҳокимлик нашри “Андижоннома” газетаси, вилоятни маънавий-маданий ҳаётини очиқ берувчи “Водий гавҳари журнали” ва вилоят ҳикимлиги расмий WEB сайти¹ маълумотларига таянилади.

Иккинчи гуруҳга кирувчи адабиётлар мустақиллик йилларида олиб борилган илмий тадқиқотлар ва нашр этилган адабиётлар киради.

¹ www.andijan.uz

Таъкидлаш жоизки, Андижонда шаҳарсозлик маданиятининг шаклланиши ва ривожланиши маълум маънода тадқиқ этилган бўлиб, уларда шаҳарнинг топографияси, демографияси, меъморчилиги, ҳунармандчилиги ва моддий маданияти каби масалаларга эътибор қаратилган. Аммо ушбу маълумотлар айрим рисола ва мақолаларда ўз аксини топиб, Андижонда шаҳарнинг шаклланиш омиллари, шаҳарсозлик хусусиятлари ва анъаналари, минтақавий шаҳарсозлик анъаналари синтези, ички ва ташқи иқтисодий-маданий алоқаларда Андижон шаҳрининг тутган ўрни каби масалалар етарли даражада ўрганилмаган ва умумлаштирилмаган. “Ўзбекистон тарихи” фанидан ўқув қўлланмалари ва дарсликлар ҳамда бошқа нашрларнинг Ўзбекистон ҳудудларида шаҳарлар ва давлатлар мавзусига тегишли фаслларида Андижоннинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий тараққиётига қисман тўхталиб унинг бу соҳалардаги ривожланиш босқичлари, аҳоли турмуш даражасининг ортиши, қишлоқ хўжалиги ва саноат соҳасидаги ютуқлар юқори баҳоланиб келинмоқда.¹

Андижоннинг қадимги давридан ҳозирги кунга қадар тарихини яратишда Р.Т.Шамсутдиновнинг фаолиятини алоҳида қайд этиш лозим. Унинг самарали меҳнати эвазига Андижоннинг ўрта асрлар даври, Заҳририддин Муҳаммад Бобур давридаги шаҳарнинг ижтимоий-сиёсий ҳолати², хонликлар даври, чор Россияси³, совет мустамлакачилиги давридаги умумий аҳвол қатор фактик материаллар асосида ёритилди⁴. Айниқса, мустақиллик йилларидаги Андижон ижтимоий-иқтисодий,

¹ Қаранг: Ўзбекистон тарихи. - Тошкент: Университет, 1997. – Б.79-81

² Рустамбек хожи Шамсутдинов ва бошқалар. Буюк бобурийлар сулоласи. –“Андижон” нашриёти. 1993. Шамсутдин ўғли Рустамбек Хожи. Бобурни излаб. Андижон. 1993.

³ Рустамбек Шамсутдинов, Поён Равшанов. Амир лашкар Амиркул тарихи. Алимкул жангномаси (парча) Тошкент 1997; Андижон тарихидан лавҳалар. “Andijon nashriyot matbaa” очик акциядорлик жамияти. 2008.; История Андижана в документах и материалах (1876-1917 гг). “Andijon nashriyot matbaa” очик акциядорлик жамияти. 2009.; История Андижана в документах и материалах (1876-1917 гг). Андижанский гос. Ун-т. им. Бабура, международный фонд научно-практической экспедиции «Мерос» («Наследие»); сост. Р.Т.Шамсутдинов, С.Хошимов, К.Базаров.- Ташкент: «Sharq», 2012.

⁴ Ватанимиз ўтмишидан. “Andijon nashriyot matbaa” очик акциядорлик жамияти. 2007.

сиёсий ва маданий тараққиётига оид муҳим маълумотлар, фактик материалларни илк маротаба эълон қилди¹.

Мустақиллик йилларида Андижон тарихининг Р.Т.Шамсутдинов томонидан Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг 22 йиллигига бағишлаб нашр этган **“Андижон тарихидан лавҳалар”** китобида Андижоннинг энг қадимги даврлардан бугунги кунларгача бўлган тарихи қамраб олинган. Асарда Андижон тарихи бўйича бугунги кунларгача яратилган илмий изланиш натижалари умумлаштирилган ҳолда жамланган. Асар илмий оммабоб тилда ёзилгани билан ҳам кадрлидир. Ушбу китобни нафақат тарихчилар балки кенг жамоатчилик бемаълोल ўқиб фойдаланиши мумкин. Ватан тарихи билан айниқса Андижон тарихига қизиққан ҳар бир шахс учун муҳим қўлланма бўлиб хизмат қилади. Асарда Андижон топонимининг келиб чиқиши, Андижоннинг қадимги, ўрта асрлар даври, темурийлар, бобурийлар, хонликлар даври тарихи ҳам ўша давр манбалари асосида кенг ва атрофлича очиб берилади. Китоб шуниси билан ҳам қимматлики унда мустақиллик йилларида Андижон вилоятининг эришган ютуқлари ҳамда кенг бунёдкорлик ишлари ҳам атрофлича ёритилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги. Диссертация мавзуси ижтимоий фанларда қарор топган янгича ёндашувлар асосида тадқиқ этилиб, мустақиллик йилларида чоп этилган илмий-тарихий адабиётлар, манбалар маълумотлари, ҳужжат ва материаллар тўпламлари ҳамда сўнгги йилларда олиб борилган илмий тадқиқотлар натижаларини умумлаштириш, қиёсий таҳлил этиш асосида тадқиқотнинг илмий янгилиги сифатида қуйидагилар илгари сурилди:

¹ Шамсутдинов Р., Матбобоев Б., Жумабобоев И. Кўҳна ва навқирон Андижон. Т.: “Шарқ”, 2010.; Шамсутдинов Р., Исҳоқов И. Андижон тарихидан лавҳалар. Т.: “Шарқ”, 2013.

- диссертацияда мустақиллик йилларида Андижон тарихининг тадқиқ этилиши тарихи яхлит илмий муаммо сифатида илк бор тадқиқ этилди;

- ҳозирга қадар яратилган, Андижон тарихи ва маданиятига бағишланган илмий адабиётлардаги мавжуд маълумотлар тизимлаштирилиб, тарихий нуқтаи назардан умумлаштирилди;

- диссертацияда Андижоннинг мустақиллик йиллари тарихи ҳақидаги ёндашувлар, фикр-мулоҳазалар кўриб чиқилиб, қиёсий таҳлил этилди.

Диссертациянинг илмий янгилиги яна шундан иборатки, мустақиллик йилларида Андижон тарихи яратилиши илк бор комплекс тарзда ўрганилиб, умумлашган тадқиқот объекти сифатида биринчи марта илмий муомалага киритилди.

Натижаларнинг эълон қилинганлиги: Диссертация мавзуси юзасидан жами 2 та иш эълон қилинган. Тадқиқотнинг асосий мазмуни ва хулосалари муаллиф томонидан эълон қилинган 1 та илмий журнал ҳамда 1 та илмий-амалий анжуман материалларида чоп этилган мақола ва тезисларда ўз аксини топган.

Диссертация таркибининг қисқача таснифи: Диссертация кириш, уч боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан иборат бўлиб, умумий ҳажми ... бетни ташкил этади.

I БОБ. АНДИЖОНДА ЯНГИ БОШҚАРУВ ТИЗИМИНИНГ ЖОРИЙ ЭТИЛИШИ ВА БУЮК ИҚТИСОДИЙ ТАРАҚҚИЁТ

1.1. Истиқлол ғалабаси ва сиёсий ислохотнинг бошланиши, янги бошқарув тизимининг жорий этилиши

1991 йил 31 августда Ўзбекистон Республикаси Олий кенгашининг навбатдан ташқари VI-сессияси чақирилди. Унда Ватанзимиз тарихи саҳифаларига зарҳал ҳарфлар билан ёзиладиган мислсиз тарихий аҳамиятга молик ҳужжатлар қабул қилинди: “Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги асослари тўғрисида” Ўзбекистон Республикасининг Қонуни, “Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги тўғрисида Олий Кенгаш баёноти” ва “Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллигини эълон қилиш тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг қароридир.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши қабул қилган бу ҳужжатлар халқимизнинг асрий орзу-умидлари рўёбга чиқанлиги ва амалга ошганлигининг ҳуқуқий асоси бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг қарори билан 1991 йил 1 сентябрь – Ўзбекистон Республикасининг мустақиллиги куни деб эълон қилинди. Шундан бери бу кунни Ўзбекистон меҳнаткашлари энг улуғ ва қутлуғ байрам сифатида ҳар йили нишонлаб келмоқда. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши томонидан 1991 йил 31 августда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги тўғрисида”ги қонун 1991 йил 29 декабрда ўтказилган умумхалқ референдумида овозга кўйилди. Сайлов натижалари шуни кўрсатдики, Ўзбекистон меҳнаткашларининг 98,2 фоизи Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллигини ёқлаб овоз берди, яъни Республика Олий Кенгаши томонидан қабул қилинган Қонун умумхалқ иродаси ила янада мустаҳкамланди.

Республика меҳнаткашларининг Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллигига бўлган қатъий азму-қарорини худди шу куни бўлиб ўтган

Ўзбекистон Президентини сайлаш натижалари ҳам исботлади. Овоз бериш натижаларига кўра сайловда қатнашган фуқароларнинг 86,2 фоизи Ислон Каримов номзодини қўллаб-қувватладилар. Ана шу тариқа Ислон Каримов умумхалқ овозини қозониш йўли билан сайланган Ўзбекистоннинг биринчи Президентидир. Шундан бошлаб ҳозирги кунга қадар республикада амалга оширилаётган катта ва кенг кўламдаги буюк бунёдкорлик, эзгулик ишлари, мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий-маданий тараққиёти, туб ўзгаришлар сўзсиз суръатда унинг номи билан боғлиқдир¹.

Мамлакатимиз халқлари қариб 150 йилга яқин давом этган Россия мустамлакачилиги бўйинтуруғини ўз елкасидан улоқтириб ташлаб ўз тақдирининг ҳақиқий эгаси бўлди. Мустақиллик йилларида бутун мамлакат каби Андижон вилоятида ҳам ижтимоий–сиёсий, иқтисодий ва маданий ҳаётда мислсиз, асрларга баробар буюк ривожланиш ва ўзгаришлар юз бермоқда. Бу ўринда Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти Ислон Абдуғаниевич Каримовнинг мана бу пурмаъно фикрини келтириш жоиздир: “Мустақиллик йилларида Андижон мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ҳаётида миллий тараққиётимизда ўзига хос ва ўзига мос ўрин тутадиган вилоятга айланди, десак, ҳеч қандай муболага бўлмайди. Мана шу давр мобайнида Андижон аҳли қандай мувоффақият ва ютуқларга эришган бўлса, уларни шу элга мансуб бўлган мардлик, изланиш ва тадбиркорлик фазилатлари билан қўлга киритганини, бу юксак марралар фидокорона меҳнатининг ҳақиқий белгиси ва самараси эканини ҳеч ким ҳеч қачон инкор этолмайди.”¹

Мамлакатимизнинг шарқий минтақасида, ҳақли равишда “Олтин водий” деб ном олган Фарғона водийсида жойлашган Андижон вилояти ўзини бетакрор табиати, кўҳна тарихи, катта иқтисодий салоҳияти, унумдор тупроғи, бой деҳқончилик анъаналари, энг муҳими, меҳнатқаш, тадбиркор ва омилкор инсонлари билан алоҳида ажралиб туради. Бу вилоят она

¹ Шамсутдинов Р., Исхоқов И. Андижон тарихидан лавҳалар. Т.: “Шарқ”, 2013. 371-бет

¹ Бугунги Андижон. Тошкент. “Ўзбекистон”, 2006 й Б 4.

Ўзбекистонимизда эркин ва фаровон ҳаёт барпо этишдек эзгу мақсад йўлида, барча ҳудуд ва минтақаларимиз қатори, муносиб ҳисса қўшиб келмоқда.

Истиклол йилларида иқтисодиёт, ижтимоий-маънавий ҳаётда салмоқли ютуқ ва натижларига эришган, айрим жабҳаларда ҳатто ўзига хос мактаб яратган вилоят аҳлининг ибратли ишлари ҳақида кўп гапириш мумкин. Бундай ўзгаришларни барчаси биринчи галда Президент Ислон Каримов томонидан ишлаб чиқилган мамлакатимизнинг тараққиёт модели ҳамда узоқ ва давомли мақсадларни кўзлаган ҳолда босқичма-босқич амалга оширилаётган ислохотлар стратегияси билан узвий боғлиқ эканини таъкидлаш лозим.

Мустақиллик туфайли Андижонда ҳам бошқарувнинг янги тизими жорий қилинди ва у тобора такомиллашиб бормоқда. Бутун республикада бўлганидек, Андижон вилояти, шаҳар, туман ҳокимликларининг иш услуби демократик иш услубига айлантирилди. Юртбошимиз олиб бораётган сиёсатнинг бош йўли—ҳуқуқий, демократик давлатни вужудга келтириш, ҳамма нарсадан қонуннинг устувор бўлишини таъминлаш, фуқаро-жамият—давлат принципини амалга ошириш, шу йўл билан фуқаролар жамиятини барпо этиш Андижон вилоятида ҳам ана шу тамойил асосида бошқарувнинг янги тизими вужудга келди. Ҳаётнинг ўзи кенгаш раислиги ўрнига ҳокимликларни жорий этишни талаб қилди. Натижада ҳокимликларда кўпроқ мустақиллик, ўз ҳудудида ўз ҳукми ва сўзининг таъсир-салмоғини ошириш, хўжалик ва иқтисодий бошқарувда қаттият билан ишлаш имкониятлари пайдо бўлди. Буни Андижон вилояти халқ хўжалигининг турли соҳалари мисолида яққол кўриш мумкин. Бу ўринда қуйидаги жадвалларни келтириш мақсадга мувофиқдир.

Мустақиллик йилларида вилоят ҳокими вазифасида Қаям Холмирзаев, Қобилжон Обидов, Саъдулла Бегалиев, Аҳмаджон Усмоновлар фаолият

кўрсатдилар. Ҳозирда эса Андижон вилояти хокими Шухратбек Абдурахмоновдир.¹

Вилоятимизнинг ўзига хос салоҳияти, айниқса, истиқлол даврида яққол намоён бўлмоқда. Қўлга киритилаётган муваффақиятларнинг сабаби ва омиллари ҳақида хўп ва кўп гапириш мумкин. Лекин бу борада иккита асосий омилга алоҳида эътибор қаратиш зарур. Биринчиси—истиқлол берган кенг имкониятлар, давлатимиз, шахсан Президентимиз Ислом Каримовнинг вилоятнинг ижтимоий—иқтисодий тараққиётига доимий эътибор бериб келаётгани бўлса, Иккинчиси -Андижон халқига хос азму шижоат, янгиликка интилиш, тадбиркорлик билан иш юритиш каби фазилатлар, ўз юртига эгалик, ён-атрофда юз бераётган ижобий ўзгаришларга даҳлдорлик туйғусидир.

Мустақилликнинг дастлабки, мураккаб йилларида Ўзбекистон ўзининг автомобилсозлик саноатига асос солди. Ватанимизнинг дунёдаги автомобил ишлаб чиқарадиган 28 давлат қаторидан муносиб жой олишига сабаб бўлган бу муҳим тарихий воқеа, журналист ва таҳлилчилар ибораси билан айтганда, “Ўзбек мўжизаси” айнан Андижон заминида—Асака шаҳрида бунёд этилган “УзДЭУ авто” кўшма корхонасида содир бўлди. Шу фактнинг ўзиёқ Ўзбекистоннинг янги тарихида, мустақил тараққиётида Андижон вилоятининг алоҳида ўрни борлигидан далолат беради.

Асака - Андижон вилоятининг йирик саноат шаҳри бўлиб, Андижондан Фарғона ва Марғилонга борадиган автомобиль йўли кесишган жойда, Шаҳрихонсой соҳилида жойлашган. Унинг ён атрофини экинзор дала майдонлари ва боғлардан иборат адирлар ўраб туради.

Бу гўзал ва бетакрор шаҳар нафақат кўхна ва навқирон Андижоннинг балки, мустақил юртимизнинг қиёфасини белгилаб берадиган, диёримизнинг кўрку-тароватини ўзида намоён этадиган автомобилсозлар шаҳридир.

1991 йил 31 август куни Ўзбекистон мустақиллигининг эълон қилиниши билан шаҳарнинг Асака деган тарихий номи қайтарилди. Асака мустақиллик

¹ Шамсутдинов Р., Исхоков И. Андижон тарихидан лавҳалар. Т.: “Шарқ”, 2013. 373-бет

йилларида ўзгача чирой очди, янада файзли, гўзал ва обод шаҳарга айланди. Мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб Асакага файзу-баракот нури ёғилди. Бунинг асл сабаби Асакага давлатимиз раҳбари Ислон Каримовнинг эътибори ва назарининг тушганидир.

1993 йилда Асакада ЎзДЭУавто кўшма корхонаси ташкил топди. Аслида, ЎзДЭУавто кўшма корхонасига Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовнинг 1992 йил июн ойида Жанубий Корея Республикасига ташрифи чоғидаёқ асос солинган эди. “Daewoo Motor” корхонаси билан “ЎзДЭУавто” кўшма корхонасини тузиш тўғрисидаги Таъсис шартномаси 1992 йилнинг 29 августидан имзоланди. Завод қурилиши 1994 йилнинг ноябрида бошланиб, 2 йил ичида давлатимиз раҳбарининг раҳномолигида Жанубий Корейнинг “Daewoo Motor” корхонаси мутахассислари ҳамда халқимизнинг фидокорона меҳнатлари билан ишга туширилди. Шундай қилиб, Асака шаҳрида бугунги кунда замонавий автомобиллар ишлаб чиқараётган “GM-Ozbekiston” (ЎзДЭУавто) кўшма корхонаси 1994-1996 йилларда қурилиб ишга туширилди. Қадимда “Даван” давлатининг учқур отлари, самовий “Арғумоқлар” парваришланган, суворийлар юрти бўлган Асака замонавий автомобилсозлар шаҳрига айланди. “GM-Ozbekiston” (ЎзДЭУавто) кўшма корхонаси Ўзбекистон автомобил саноатининг етакчи ва тўнғич корхонаси бўлиб, унинг ишга туширилиши туфайли Ўзбекистон жаҳонда ўз автомобил саноатига эга бўлган 28 мамлакат қаторидан ўрин олди. Унинг барча ускуна ва жиҳозлари Жанубий Корея, Япония, Германия, Швеция, Италия мамлакатларида ишлаб чиқарилган илғор автоматика ва технологиялардан иборат бўлиб, инвестицияларнинг умумий ҳажми 650 млн. АҚШ долларига тенг. 1996 йил 25 мартдан «Дамас» автомобиллари, 1996 йил июн ойининг ўрталаридан «Тико» автомобили, 1996 йил июл ойининг ўрталардан эса «Нексия» автомобили ишлаб чиқарила бошланди.

1996 йилнинг 19 июлида заводнинг тантанали очилиш маросими бўлиб ўтди. «GM-Ozbekistan» (ЎзДЭУавто) кўшма корхонасининг очилиш

маросимига Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов, Жанубий Корея давлатининг ДЭУ корпорацияси Президенти Ким У Жунг ташриф буюрдилар.

2001 йил август ойидан бошлаб Матиз русумли, 2002 йил август ойидан бошлаб Нексия DOHC, 2003 йил апрел ойидан бошлаб Ласетти русумли, 2004 йил декабр ойидан эса Матиз BEST автомобили, Шунингдек, 2007 йилдан эътиборан Такума, Эпика, Каптива автомобиллари ишлаб чиқарила бошланди. 2008 йилдан Нексия-2 моделини, 2011 йилдан Спарк русуми ва 2012 йилдан Малибу ва Кобальт русумли автомобилларни ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. 2005 йилда Узавтосаноат АК томонидан Жанубий Кореянинг “Daewoo Motor” компаниянинг колган 50% акцияси ҳам сотиб олинди. 2008 йилдан бошлаб АҚШ нинг “General Motors” компанияси билан бирга «GM-Uzbeistan» қўшма корхонасига асос солинди. Корхонада 7000 дан ортиқ киши ишлайди, шундан 3700 дан зиёди бевосита ишлаб чиқаришда банд, 3400 дан ортиғи сотув ва автохизмат тизимларида ишламоқда.

Асака шаҳри саноатининг ривожланиши билан бирга шаҳар хар жихатдан қайта қурилмоқда: янги кўчалар очилмоқда, намунавий турар жойлар, йўллар барпо этилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг махсус кўрсатмаси асосида Асака шаҳрини тубдан қайта қуриш (реконструкция қилиш) бўйича хозирги кунда лойихалаш ишлари охирига етмоқда. Ушбу ишларга 31,7 млрд. сўм маблағ ажратиш кўзда тутилмоқда. 2015 йилга келиб шаҳардаги Умид, Шинам, Марғиноний, Карвонсарой, Тиллахон, Жалолиддин Румий, Юқори Асака, Иқбол, Гулистон, Бибихоним, Мардлик, Бинокор, Хумо каби кўчаларида кўплаб янги бинолар қад ростлайди. Бунинг учун 16, 560 млрд. сўм маблағ сарфланиши белгилаб қўйилган.

Алоҳида таъкидлаш муҳимки, кейинги йиллар давомида 67 та сервис ва маиший хизмат объектларини барпо этиш ва реконструкция қилиш учун 1,217 млрд. сўм маблағ ажратиш кўзда тутилмоқда.

Хуллас, қадимий ва навқирон Асака ҳамиша тилларда дoston бўлиб келган. Илгари “Даван” давлатининг учқур отлари, самовий “Арғумоқлар” Асаканинг серсув, сўлим масканларида парваришланган бўлса, бугун бу шаҳарда мустақил Ўзбекистоннинг темир тулпорлари, Ласетти, Нексия, Спарк, Кобальт каби турфа хил энгил автомобиллари ишлаб чиқарилмоқда.

Бугун мамлакатимиз иқтисодиётида изчил олиб борилаётган ислохотлар туфайли четдан келтирилаётган хом ашё ҳамда бутловчи буюмларни ўзимизда тайёрлаш имконияти тобора кенгайиб бораётир. Бу эса ички бозорни импорт ўрнини босувчи рақобатбардош маҳсулотлар билан тўлдириш, саноат корхоналарининг экспорт салоҳиятини янада юксалтириш, валюта маблағларини тежаш ҳамда қўшимча иш ўринлари яратишда муҳим омил бўлаяпти.

Хусусан, автомобилсозлик саноати мисолида сўз юритадиган бўлсак, кейинги йилларда “GM Uzbekistan” ёпиқ акциядорлик жамиятида янги русумдаги автомобиллар ишлаб чиқариш йўлга қўйилиши билан уларга зарур эҳтиёт қисмлар етказиб беришга ихтисослаштирилган ўнлаб қўшма корхоналарда маҳаллийлаштириш жараёнлари жадаллашиб бормоқда. Табиийки, бундай муваффақиятлар кенг қўламли техник ва технологик янгиланишлар, маҳаллий муҳандис-техниклар томонидан яратилаётган рационализаторлик таклифлари ҳамда амалиётга кенг жорий этилаётган инновацион лойиҳалар самарасидир.

Жумладан, Асака шаҳридаги “ЎзДонгВонКо” қўшма корхонасида биргина ўтган йилнинг ўзида 3 та истикболли лойиҳа рўёбга чиқарилди. Пировардида бу ерда автомобиллар учун овоз сўндиргичлар (глушитель), ёнилғи тутуни чиқариш тизими мосламалари, каталитик нейтрализаторлар, эшиклар учун зарбга қарши балкалар, панель қисмлари ишлаб чиқариладиган бўлди. Лойиҳалардан иккитаси “Gentra” русумли автомобиллар учун янги турдаги эҳтиёт қисмлар, яна бири эса “Spark” автомобилига мўлжалланган зарбга қарши балка ишлаб чиқаришга қаратилган. Бунинг учун 21 номдаги пайвандлаш дастгоҳлари келтириб ўрнатилди. Натижада 18 хил бутловчи

қисмлар тайёрлаш ўзлаштирилди. Ўз навбатида, 20 дан зиёд кишининг бандлиги таъминланди.

Корхонанинг стратегик ривожлантириш бўлимида ҳам иш қизғин. Бу ерда жорий йилнинг биринчи чорагида жами 11 турдаги спорт жиҳозлари тайёрлашга киришилди. Маҳсулотларнинг асосий қисми спортнинг гимнастика тури, қолганлари эса енгил атлетика ҳамда стол тенниси машғулотларига мўлжалланган. Уларни жорий йилнинг 25-27 март кунлари Тошкентда ўтказилган спорт инвентарлари кўرғазмасида ҳам муваффақиятли намойиш этилдилар. Натижада тадбир якунида 74 миллион сўмликдан зиёд шартномалар имзоланганга муваффақ бўлинди. Бу ҳали ҳаммаси эмас. Қўшма корхона қошида касаначилик асосида фаолият кўрсатувчи цех ҳам ташкил этилган. Ҳозир бу ерда ишчилар учун ойига 10 минг жуфт кўлқоп тикилаяпти. Келгусида цехга Хитойдан янги дастгоҳлар келтирилгач, мазкур кўрсаткич янада ортиши кўзда тутилган. Ана шунда маҳсулотнинг корхона эҳтиёжидан ортиган қисмини бошқа буюртмачиларга етказиб бериш имконияти юзага келади.

Дарҳақиқат, саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш “ЎзДонгВонКо” сингари корхоналар истиқболга кенг йўл очаётир. Андижон вилоятида биргина жорий йилда 735 тадан ортиқ лойиҳаларни рўёбга чиқариш мўлжалланаётгани, шундан 17 таси автомобилсозлик саноатига йўналтирилгани бунга мисол бўла олади.¹

Иқтисодий мустақилликни мустаҳкамлаш, ислохотларни амалга ошириш борасидаги ютуқ ва натижалари учун мамлакатда биринчи бўлиб Андижон вилояти 2003 йилда Ватанимизнинг юксак мукофоти—Амир Темур ордени билан тақдирланди.

Андижонликлар учун ҳам энг улуғ ва азиз неъмат, ҳеч нарса билан ўлчаб, солиштириб бўлмайдиган бебаҳо бойлик—бу тинчлик ва осойишталик,

¹ Саидахмад Шукуров. Автомобилсозлик: Салоҳият ва янгиланиш мезони. «Халқ сўзи» <http://xs.uz/index.php/i-tisodijot/item/803-avtomobilsozlik>

ўзаро аҳиллик ва ҳамжиҳатликдир. Чунки тинчлик ва тотувлик бор жойда файзу барака, ўсиш-ўзгариш бўлади, хар қайси инсон ўз қалбидаги муқаддас орзу-интилишларни эркин рўёбга чиқариш, фарзанд, невара-чевара ўстириш, уларнинг бахти камолини кўриш имкониятига эга бўлади.

Андижон аҳлининг ўз олдида турган юксак мақсадларга эришиш, мавжуд муаммоларни ҳал этиш учун бир ёқадан бош чиқариб меҳнат қилаётгани, бу ерда яшаётган 100 дан ортиқ миллат ва эллат вакилларининг доимо аҳиллик ва ҳамжиҳатликда яшаб келаётгани, айниқса, эътиборга сазовор.

1.2. Андижоннинг иқтисодий тараққиётидаги буюк ўзгаришлар

Андижонликларга Истиқлол буюк ўзгариш, улкан зафар келтирди. Ҳозирда Андижон шаҳарининг мафтункор катта ва кичик кўчалари автомобиллар оқими билан тўлиб тошиб турибди. Бунда юртбошимизнинг хизмати алоҳидадир.

Истиқлолнинг дастлабки йилларида қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, жумладан мева, сабзавот ва полиз маҳсулотларини қайта ишлашга ихтисослашган “Андижон дурдонаси”, “МАСК” қўшма корхоналари фаолият юритди. 1993 йили Асакада Италиянинг “Федеричо” компанияси билан ҳамкорликдаги “Федеричо-Андижон-Макарон” (ФАМ) қўшма корхонаси ишга туширилди. Бу ерда каттиқ бугдойдан 24 хилдаги найчасимон макарон ишлаб чиқарилиб, вилоят аҳолисининг ушбу маҳсулотга бўлган эҳтиёжи қондирилди. Қўрғонтепадаги “Оқ сув” фермер хўжалиги раҳбари Алижон Аҳмедов Дардоқ қишлоғида бир кунда 20 тонна сутни қайта ишлаш қувватига эга бўлган янги заводни ишга туширди. Дардоқ, Ойим, Муқир қишлоқларидаги мингдан зиёд оилалар ўз эҳтиёжидан ортиқча етиштирилган сутни шу ерга топшириб, доимий даромад манбаига эга бўлдилар. Заводда ишлаб чиқарилган пишлоқ ва бошқа маҳсулотлар “Ўзбекистон ҳаво йўллари” миллий авиакомпаниясига, Андижон, Фарғона, Наманган, Тошкент шаҳарларидаги меҳмонхоналарга етказиб берила бошланди. Мархаматда помидор қайласи(кетчуп), мева шарбатлари, Шаҳрихон ва Бўз туманларида эса курук сут тайёрлаш йўлга қўйилди. Буларнинг барчаси мустақилликнинг дастлабки йилларида аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашда муҳим аҳамият касб этди.

Шу даврда вилоятда Андижон биокимё заводининг иккинчи навбати қурилиб, ишга туширилди. “Ўзбекистон темир йўллари” компаниясининг Пахтаободдаги вагон таъмирлаш заводида ёпиқ ва ярим очик ҳамда цистерна вагонларини таъмирлаш ва улардан фойдаланиш муддатини 11 йилдан 16 йилгача узайтириш йўлга қўйилди. Шаҳрихонда сим ишлаб ичқарувчи “Волкор”, электрод тайёрлашга ихтисослашган “Ривож-Тянжинь” қўшма

корхоналари махсулотлари ҳам вилоят иқтисодиётини ривожлантиришга хизмат қилди. Вилоятда 2010 йилда маҳаллийлаштириш дастурига асосан хорижий инвестициялар ҳисобига 72 та лойиҳа амалга оширилди. Шаҳрихонда Марказий Осиёда ягона ҳисобланган фильтр заводи ишга туширилди. Дастурга асосан шу йили вилоятда 4 мингдан зиёд янги иш ўринлари яратилди.

Тўқсонинчи йиллардаги Андижон саноати ҳақида сўз юритилганда собиқ Асака прицеп заводи негизида барпо этилган автомобиль заводи ҳақида алоҳида тўхталиш лозим. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов Мустақиллигимизнинг дастлабки даврида, яъни 1992 йилнинг июнь ойида Жанубий Кореяга қилган ташрифи чоғида “ДЭУ Паблик Мотрос” заводини бориб кўрди. Шу йилнинг июнь ойида Ўзбекистонда автомобиль ишлаб чиқарувчи қўшма корхона ташкил этиш ҳақидаги икки томонлама мемориандумга имзо чекилади. Орадан бир ой вақт ўтиб республика адлия вазирлиги томонидан “УзДЭУ авто” қўшма корхонаси рўйхатга олинди. Корхонанинг устав жамғармасини шакллантириш учун ҳар икки томон 100 миллион АҚШ доллари миқдорида маблағ ажратди. Заводни қуриш ва ишлаб чиқаришни йўлга қўйишга Ўзбекистон банклари томонидан 140 миллион АҚШ доллари, Жанубий Корея молия муассасалари томонидан эса 220 миллион АҚШ доллари миқдорида маблағ сарфланди. 1994 йилнинг февраль ойидан бошланган қуриш-монтаж ишлари режадагидан 1 йил илгари, 1995 йилнинг декабрь ойида тўла яқунланди. Натижада 1995 йилнинг 25 март куни Асака автомобиль заводида “Дамас” русумидаги биринчи ўзбек автомобили ишлаб чиқарилди. Шу йилнинг 15 июнь куни “Тико”, 25 июнь куни “Нексия” русумли автомобиллар ишлаб чиқариш ҳам йўлга қўйилди.

Мустақилликнинг иккинчи ўн йиллиги(2001-2012 йиллар)га келиб вилоят саноати ривожланишнинг янги босқичига кўтарилди. Бу ерда фаолият юритган йирик саноат корхоналари сони 128 тага етди. Улар асосан машинасозлик, метални қайта ишлаш, қурилиш материаллари, енгил саноат ва озиқ-овқат махсулотлари ишлаб чиқаришга ихтисолаштирилган эди. Чет эл

инвестициясини ушбу соҳага фаол жалб этиш, махсулот ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш, мавжуд қувватларни модернизациялаш, технологик янгиланиш жараёнлари ижобий натижаларни берди.

2010 йилнинг январь-июнь ойларида андижон вилояти ижтимоий - иқтисодий ривожланишининг асосий кўрсаткичлари

Кўрсаткичлар номи	Ўлчов бирлиги	2009 йил январь-июнь ҳақиқат	2010 йил январь-июнь ҳақиқат	2010 йил 2009 йилга нисбатан	
				(+ ; -)	%
САВДО ВА ПУЛЛИК ХИЗМАТ					
Чакана савдо мол айланиш ҳажми	млрд.сўм	533,4	715,4	267,3	114,2
Аҳоли жон бошига чакана савдо ҳажми	минг.сўм	212	278,9	98	112
Кўрсатилган пуллик хизмат ҳажми	млрд.сўм	205,1	263	169,2	111
Аҳоли жон бошига пуллик хизмат ҳажми	минг.сўм	81,6	102,5	63,9	108,8
Маиший хизмат ҳажми	млрд.сўм	22,5	26,4	13,4	111,5
Аҳоли жон бошига маиший хизмат	минг.сўм	8,9	10,3	0,2	109,9

Жаҳонда молиявий инқироз рўй бериб турган бир пайтда саноат махсулотлари ишлаб чиқариш, ички бозорни сифатли махсулотлар билан тўлдириш ҳамда ушбу махсулотларни четга экспорт қилиш ҳажмларининг ортиши мамлакатимизнинг иқтисодий қудрати ортганлигини кўрсатди. Жаҳон молиявий инқироzi туфайли ҳатто Жанубий Кореянинг “ДЭУ” корпорацияси ҳам 1999 йили ўз фаолиятини тўхтатишга мажбур бўлди. Бироқ шундай бир оғир вазиятда ҳам Асака автомобиль заводи ўз фаолиятини тўхтатмади. 2002-2005 йилларда Ўзбекистон ҳукумати корхона фаолиятини қайта ташкил этиш билан шуғулланди. Натижада 2005 йилнинг октябрь ойида “ДЭУ-моторс”нинг 100 миллион долларлик акцияси “Ўзавтосаноат” компанияси томонидан сотиб олинди. Шу тариқа корхона тўлиқ Ўзбекистон тасарруфига ўтди. Шундай қилиб Асака автомобиль заводи ривожланишининг янги босқичига чиқиб олди. 2005 йили корхонада 500 мингинчи, 2008 йили бир миллионинчи автомобилнинг ишлаб чиқарилиши Ўзбекистоннинг иқтисодий-сиёсий ҳаётида катта воқеага айланди. Айни пайтда корхона технологлари янги модификациядаги автомашиналарни яратиш устида ҳам иш олиб бордилар. Натижада 2004

йилга келиб корхона маҳсулотлари “Ласетти” русумидаги замонавий автомобил ҳисобига янада кўпайди. Корхона ўз фаолиятини бошлаган йилдан бери бу ерда “Дамас”, “Тико”, “Нексия”, “Матис”, “Ласетти”, “Шевролет-спарк”, “Эпика”, “Коптива”, “Токума”, “Нексия-2” сингари 9 хилдаги ўзбек автомобилларини тайёрлаш йўлга қўйилган эди. Улар Россиядан ташқари Украина, Қозоғистон, Озарбайжон, Молдова давлатларига ҳам экспорт қилина бошланди.

“Нексия” энг харидоргир автомашиналардан бири бўлиб қолди. Ушбу моделдаги биринчи автомобиль 1996 йилнинг 19 июлида ишлаб чиқилган ва шу захотнинг ўзида экспортга йўналтирилган эди. 2008 йилнинг март ойида мазкур автомобилнинг “Нексия-2” деб номланувчи такомиллашган модели ишлаб чиқаришга жорий этилди. Ички ва ташқи бозорда айнан ушбу автомобилга бўлган эҳтиёж ортди. У Россиядаги энг харидоргир бўлган автомобиллар рейтингда 3 поғонани эгаллади. Ярим йилликда россиялик 18 минг 58 нафар харидор айнан ўзбек автомобилни сотиб олишни афзал кўришди.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга катта эътибор қаратилди. 2010-2012 йилларда Андижон шаҳри, Олтинкўл ва Хўжаобод туманлари марказларида замонавий лойиҳалар асосида янги бино ва иншоотларнинг қурилиши ҳисобига мингга яқин аҳолига савдо, маиший ва сервис хизматлари кўрсатиш шахобчалари ишга туширилди. Андижон шаҳрининг ўзида ўнга яқин янги меҳмонхоналар қурилди. 2011 йили “Ўзбекистон” ва Бобур шохкўчалари кесишган жойда “Ҳамкор” халқаро бизнес марказининг ишга туширилиши катта воқеа бўлди. Ушбу маҳобатли бино миллийлик ва замонавийликни ўзида мужассамлаштирган бўлиб, жаҳон андозаларига тўла мос келади. У конференция заллари, бизнес офислар, музокаралар ўтказиш хоналари, тўрт юлдузли меҳмонхона, кафе ва ресторандан иборат бўлиб, халқаро анжуманларни юқори савияда ўтказиш имкониятини беради.

Хар қандай саноат корхонаси истиқболлини унинг маҳсулотлари белгилайди. Сабаби, юқори сифатли рақобатбардош, харидоргир, энг асосийси, мижозлар талабига мос бўлган товарлар тайёрлашни йўлга қўйган ишлаб чиқариш субъектигина бозорда ўз ўрнини топа олади. Бундай корхоналар сафи тобора кенгаймоқда. Улардан бири “Инвесттекс” қўшма корхонасидир. Бу қўшма корхона Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги Андижон вилоят бошқармаси томонидан 2000 йил 22 майда рўйхатдан ўтган бўлиб, 2002 йилдан бошлаб ўз фаолиятини бошлайди. Корхонанинг Низом жамғармаси 952 минг АҚШ долларини ташкил қилган, 2002 йилдан бошлаб трикотаж мато ишлаб чиқаришни йўлга қўйган. Шунда корхонада 26 нафар ишчи ходим бор эди. 2005 йилга келиб корхона томонидан ишлаб чиқаришни кенгайтириш мақсадида “Ўзбеклизинг Интрнейшнл” лизинг компаниясидан 795287 АҚШ доллари миқдорида замонавий тикув дастгоҳларини сотиб олиш учун лизинг олинган. Шундан сўнг қўшма корхонада 300 ўринли янги тикув сеҳи ишга туширилди, лизинг суммаси 2011 йилда тўлиқ қайтарилди. Фабрикада тўкув, бўёқ, пардозлаш, гулбосиш цехлари мавжуд. Тўкув цехида “Майер” (Германия), “Тайфун” (Хитой), ТТМ (Туркия) тўкув машиналари ишлаб турибди. Буюқ цехида МЧС (Италия), “Dilmenler” 200,400, 600 (Туркия), “Metall Makina” 10,50,200,400,500,600 кг (Туркия) дастгоҳлари ўрнатилган. Пардозлаш цехида “Балан сикма” (Швейцария), Қуритма дастгоҳи (Хитой), Лафер турк санфор машинаси (Туркия), Сертекс санфор машина (Туркия) мавжуд. Гул босиш цехида “Гувен макина”(Туркия), “Мерт макина” (Туркия), “Фикса макина” (Туркия), “Туб кесма макина” (Туркия), “Феррари туб дазмол” (Италия), Очиқ эн рулон ўрама (Украина) машиналари мавжуд.

Инвесттекс қўшма корхонаси 2012 йил якунлари бўйича 4879000 минг сўмлик ишлаб чиқарди, маҳсулотлар реализацияси 4565415 минг сўмни ташкил этди, 1043 минг АҚШ доллари миқдорида маҳсулот экспорт қилинди, 390820 минг сўм миқдорида соф фойда олинди.

Тадбиркор Абдулхошим Исмоилов етакчилик қилаётган «Rubber trust» хусусий корхонаси биргина 2012 йилда чет эллик харидорларга 4,5 миллион АҚШ долларлик пойабзал етказиб берди. Маҳсулотнинг сифати юқорилиги боис ички ва ташқи бозорда талаб тобора ортиб борди. Харидорларга 2010 йилда 1 миллион 853 минг жуфт мавсумий пойабзал етказиб берилган бўлса, бу кўрсаткич 2011 йилда 2 миллион 485 минг, 2012 йилда 3 миллион 276 минг жуфтдан ошиб кетди. Уларнинг 60 фоизи экспорт қилинди.

Корхона 2012 йилда 400 минг АҚШ доллари миқдорида инвестиция жалб этиб, хориждан яна бир замонавий технологик линия олиб келтирди, унинг ёрдамида 2013 йилда экспортга мўлжалланган янги турдаги пойабзаллар тайёрлаш ўзлаштирилади, 50 та иш жойи яратилади. Корхона соҳиби Абдулхошим Исмоилов 2013 йилда Ўзбекистон Республикаси Президентининг соврини учун ўтказилган кўрик танловда “Энг яхши тадбиркор” йўналишида ғолиб деб топилиб, “SPARK” автомобили билан тақдирланди¹.

Умуман, 2006 йилнинг биринчи чорагида чет эл инвестицияси жалб қилинган. Корхоналарнинг экспорт ҳажми 97,7 миллион АҚШ долларни ташкил этгани вилоят саноатида ташқи бозор учун ишлаб чиқарилаётган рақобатга бардошли маҳсулотлар салмоқли ўрин тутаётганини кўрсатади.

Саноат тармоғини ривожланишини 2012 йилдаги кўрсаткич билан ҳам тасаввур қилиш мумкин. Саноат маҳсулоти ҳажми 2012 йилда 6297 млрд. сўмни ташкил этди ёки ўтган йилга нисбатан 109,3 фоизга ўсди. 2012 йилда 4546,8 млрд сўмлик халқ истеъмол моллари ишлаб чиқарилиб, ўсиш суръати 109,3 фоизни ташкил этди. Жумладан, 255,2 млрд сўмлик озиқ-овқат маҳсулотлари ва 4291,5 млрд сўмлик ноозиқ-овқат моллари (мос равишда 100,7 фоиз ва 109,8 фоиз) ишлаб чиқарилди. Вилоят саноатининг ҳозирги тараққиёт даражасини ушбу жадвалларда акс эттирилган.

¹ Халқ сўзи, 2013 йил, 15 июн.

1.3. Қишлоқ хўжалигида эришилган юксак тараққиёт

Мустақилликнинг дастлабки йилларида аграр тармоқ етакчи ўринни эгаллаган Андижон вилоятида пахта яккахокимлиги хукмронлик қиларди. Чигит экилмаган бирор қарич ер қолмаган, хатто айрим қишлоқ хонадонларнинг остонасигача ғўза ўстириларди.

Ғалла мустақиллигини кўлга киритиш даврида Андижонда дон уруғчилигига асос солинди. 1996 йили Республика Вазирлар Маҳкамасининг “Андижон вилоятида бошоқли дон уруғчилигини ташкил этиш ҳақида”ги қарори қабул қилинган, бу ерда бошоқли дон ва дуккакли экинлар илмий тадқиқот институти, уруғчилик бошқармаси ташкил этилди. Россиянинг Краснодар ўлкасидаги Лукьяненко номли қишлоқ хўжалиги илмий-тадқиқот институти билан ҳамкорлик ўрнатилди. У ердан буғдойнинг серҳосил ва касалликларга чидамли навлари келтирилиб маҳаллий иқлим шароитига мослаштирила бошланди. Республика Вазирлар Маҳкамасининг қарорига асосан 1997 йили Андижонда “Суғориладиган ерларда ғалла ва дуккакли ўсимликлар илмий-тадқиқот институти ташкил этилди. Дастлаб Краснодардан келтирилган буғдойнинг суперэлита навларини маҳаллий шароитга мослаштириш ишлари олиб борилди. Вилоятнинг барча худудларида унинг 1000 дан зиёд навлари экиб, синаб кўрилди. Уларнинг энг истиқболли деб топилганлари дастлаб Андижонда, сўнг республикамизнинг бошқар вилоятларидаги катта майдонларда экила бошланди. Ўша йили вилоятнинг 70 минг гектар майдонига уруғлик учун буғдойнинг “Скифиянка”, “Юна” суперэлита навлари жойлаштирилган эди. Уларнинг агротехникаси алоҳида парваришни талаб этарди. Шаҳрихон туманидаги Саримсоқов номли, Олтинкўл туманидаги “Намуна”, Қўрғонтепа туманидаги “Ёрқишлоқ”, Избоскан туманидаги Гиллабоев номли ширкат хўжаликларида ушбу нав агротехника талаблари асосида парвар ишланганлиги боис маҳаллий шароитга ўта тез мослашди. Ҳосилдорлик гектар ҳисобига 65-70 центнерданни ташкил этди. Вилоят бўйича жами 220 минг тонна уруғлик дон етиштирилиб, республикамизнинг барча вилоятларига етказиб берилди.

Дастлабки йиллардан бошлаб нав тозалигини таъминлашга алохида эътибор қаратилди. Бунинг учун далада биронта бошқа нав ёки бегона ўт бўлмаслиги керак эди. Шунинг учун буғдойзорларни ўташга алохида эътибор қаратилди. Андижон шаҳри, Асака, Қўрғонтепа, Шаҳрихон, Жалақудуқ, Избоскан, Пахтаобод, Балиқчи туманларига Германиянинг “Петкус-Вута” фирмасининг уруғлик тозалаш линиялари ўрнаталиб, ишга туширилди. Ушбу линиялар ёрдамида Андижонда етиштирилган уруғлик ғаллани тозалаш, дорилаш ва қадоқлаш ишлари йўлга қўйилди. 1991 йили Андижон вилоятида бор-йўғи 12 минг гектар ерга буғдой экилган эди. 2004 йилга келиб ғалла майдонлари ҳажми 74 минг гектарга етди. 1991 йили ғалладан 41 минг тонна ҳосил йиғиштириб олинган бўлса, 2004 йилга келиб ялпи ғалла хирмони 580 минг тоннадан ортди. Шу даврда ҳар бир гектар ердан олинган ҳосилдорлик деярли икки баробарга, яъни 35,2 центнердан 72,4 центнерга кўпайди. 2001 йил давлатга сотилган 161373 тонна уруғлик, 90500 тонна товар дондан ташқари вилоят аҳолисига 116,5 минг тонна буғдой тарқатиб берилди, 99,2 минг тонна дон ижарачиларга берилди. Кейинчалик андижонлик ғаллакорлар асосий майдонларга буғдойнинг “Крошка”, “Умманка”, “Княжная”, “Половчанка”, “Дельта” навларини экиб, ҳосилдорликни оширишга эришдилар. Дастлаб уруғлик дон фақат четдан олиб келиниб Андижонда иқлим шароитимизга мослаштирилган бўлса, кейинчалик улар қаторида ўзбек олимлари томонидан яратилган маҳаллий навлар ҳам кўшилди. Айниқса ўзининг эртапишарлиги, ҳосилдорлиги, сувсизликка ва хашаротларга чидамлилиги билан ажралиб турадиган “Андижон чиллакиси” нави тез орадаёқ бутун республикамизга кенг оммалашиб кетди. Ундан кейин яратилган “Марс-1” нави ўта серҳосиллиги, клейковина миқдорининг юқорилиги билан нафақат деҳқонларда, балки ун маҳсулотларини ишлаб чиқариш корхоналари мутахассисларида ҳам катта қизиқиш уйғотди.¹

Мустақилликнинг дастлабки йилларида қишлоқ хўжалигидаги бошқарув тизимини ҳам ислоҳ қилиш талаб этарди. Дастлаб, давлат хўжаликлари

¹ Шамсутдинов Р., Исхоков И. Андижон тарихидан лавҳалар. Т.: “Шарқ”, 2013. 419-бет

тугатилиб, ширкат хўжаликларига айлантирилди. Ширкатларда ички бошқарувнинг оилавий пудрат ва ижара усуллари жорий этилганлиги деҳқонга бироз мустақиллик берди. У дала юмушларини ўз ихтиёри билан бажарадиган бўлди. Аксарият хўжаликларга собиқ иттифоқдан қаторасига пахта етиштирилаверганидан яроқсиз ҳолга келиб қолган экин майдонлари, эскирган техника ва механизмлар мерос бўлиб қолганди. Ариқ-зовурлар тозаланмасдан қамиш ва қўға босиб ётарди. Айниқса Улуғнор ва Бўз туманларида етиштирилган пахта ва буғдойдан хатто сарфланган уруғликка яраша ҳам даромад чиқмасди. Натижада одамлар қишлоқдан қоча бошлашганди. Мустақилликнинг дастлабки йилларида ҳар икки туманда ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, ирригация тармоқларини қайта тиклаш борасида маълум ишлар амалга оширилди. 1998 йили одамларни чўлга қайтариш мақсадида Улуғнор туманида 12 та аҳоли яшаш пункти барпо этилди. 330 та уй қурилди. Тоза ичимлик суви қувурлари тортиб келинди. Саккиз минг нафарга яқин ўқувчига мўлжалланган мактаб бинолари қурилди. Ариқ-зовурларни тозалаш учун вилоятнинг бошқа туманларидан эксковаторлар жалб қилинди. Қўшимча минерал ўғит, ёнилғи-мойлаш материаллари ажратилди. Мустақиллигимизнинг дастлабки ўн йиллигида деҳқон ва фермер хўжаликларининг техника паркени янгилашга алоҳида эътибор қаратилди. Вилоятга катта туркумда ҳайдов ва чопиқ тракторлари, эксковаторлар олиб келинди. Андижон машинасозлик заводида “Т-4”, ДТ-75”, “Т-150”, “Магнум” тракторлари учун омоч тайёрлаш йўлга қўйилди. Сув тармоқларини қайта таъмирлашга киришилди. 2002 йили АҚШнинг ЮСАЙТ агентлиги томонидан ишлаб чиқилган Марказий Осиёда табиий ресурсларни бошқаришни такомиллаштириш лойиҳасига асосан 45 километрли “Улуғнор” канали реконструкциядан чиқарилди. Пахтаобод, Жалақудук, Избоскан туманлари экин майдонларини сув билан таъминлайдиган ушбу канал эскирганлиги сабабли сув ўтказиш имконияти пасайиб кетганди. Компьютер ва телекоммуникациялар ёрдамида бошқариш унинг сув ўтказиш имкониятини 30 куб метрдан 40 куб метрга етказиш имкониятини берди.

Натижада каналнинг энг қуйи тизимида жойлашган Избоскан тумани экин майдонларида сув таъминоти тубдан яхшиланди.

Вилоят деҳқончилигининг асосини пахтачилик ташкил этади. Бундан минг йиллар аввал ҳам бу заминда пахта етиштирилган. Асакадан 3-4 км шимолий-шарқ томондаги VI асрга оид Шўртепада археолог Б.Турғунов ва Б.Абдулғозиевалар қазилма ишлари олиб борганда ер остида сақланган сопол идишдан чигит куйюндилари чиққан. Академик Яхё Ғуломов бу топилмага асосланиб биринчи марта пахтачилик Фарғона водийсида бошланган, деган фикрни илгари сурган. Таниқли давлат ва жамоат арбоби Н.А.Муҳиддинов билан бўлган суҳбатларимиздан бирида у пахтачилик Ўзбекистон ҳудудида 4 минг йилдан бери мавжуддир, дегани хануз эсимизда.

Кўп йиллик изланишлари маҳсули бўлган, 1995 йилда муҳтарам Ислом Абдуғаниевич Каримовнинг вилоятга ташрифи чоғида унинг қимматли маслаҳатлари ҳамда оқ фотиҳалари билан бошланган плёнка остига чигит экиш республикада пахта етиштиришнинг “**Андижонча усули**” сифатида тан олинди. Бу усулга тўла ўтиш натижасида вилоят сўнгги йилларда мамлакатимиз пахтачилигининг карвонбошчисига айланди. Пахтани етиштириш ва уни йиғиб-териб олиш муддати 1,5-2 ойга қисқартирилди. 2001 йили мустақиллик кунигача пахта сотиш режасини республикада биринчи бўлиб бажарган Асака тумани, Шаҳрихон туманидаги академик Саримсақов номли ширкат хўжалиги, бошқа ўнлаб хўжаликлар тажрибаси “Андижон усули”да пахта етиштириш билан йиғим-теримни сентябр ойидаёқ яқунлаш имконияти мавжудлигини тасдиқлади. Бу деҳқонларнинг асрий орзуси, пахтани ёғин-сочинга қолдирмасдан, юқори сифатли қилиб йиғиштириб олиш ва келгуси йил деҳқончилиги учун барча юмушларни бажариш мумкинлигининг амалий исботи бўлди.

Андижонлик пахтакорларнинг Ўзбекистон мустақиллигининг 10 йиллик юбелейини август ойидаёқ пахтани тўла очилтирган ҳолда йиғим-теримни уюшқоқлик билан ўтказганлиги, ўнлаб хўжаликлар ва хатто туманлар мамлакатимизнинг олтин тўйига муносиб тўёна – йиллик режани

адо этиш билан келганлиги барчанинг қалбини қувончга тўлдириб юборган эди. Бундай кўтаринкилик андижонликларга куч–қувват, ғайрат-шижоат бағишлади. Бутун диққат-эътибор етиштирилган ҳосилни барварқ етиштириб олишга қаратилганди. Натижада, вилоят деҳқонлари 14 сентябрь куни 305 минг тонналик хирмон бунёд этиб, йиллик шартномавий режани мамлакатда биринчи бўлиб бажардилар. Ана шу муносабат билан Ислом Абдуғаниевич Каримов Андижон вилояти пахтакорлари ва барча меҳнаткашларига табрик йўлладилар.

Табрикда жумладан шундай дейилган: **“Вилоят деҳқонларининг илк бор мана шундай қисқа, тасаввур қилиш қийин бўлган муддатда-сентябрь ойининг биринчи ярмида давлат режасини шараф билан уддалаб, пахтачилигимиз тарихида янги саҳифа очгани барчамизга ғурур-ифтихор бағишлайди.**

Бу ютуқ замирида ўз ерига меҳр қўйган, ўз ҳалол меҳнати самарасидан манфаатдор бўлган, олийжаноб ва заҳматкаш Андижон элининг омилкорлиги, иқтисодий ислоҳатларни амалга ошириш жараёнида ортирган билим ва тажрибаси мужассам эканини алоҳида таъкидлаш зарур”.

Президентимизнинг андижонликларга кетма-кет учинчи мартаба йўллаган табрикларидаги юқорида келтирилган сўзлар уларнинг сабр-тоқат ва матонат билан амалга оширилган меҳнатларига берилган ғоят юксак баҳо бўлди. Далада меҳнат янада авж олди. Ҳосилни нес-нобид қилмай, тоза териб олиш ҳар бир андижонликнинг мақсадига айланди. Натижада яна 76560 тоннадан зиёд пахта қабул пунктларига етказиб берилиб, ялпи ҳосил 381560 тоннадан ортди. Ҳосилдорлик вилоят бўйича ўртача 35 центнерданни ташкил этди¹.

Андижонда деҳқончилик маданиятининг шаклланишида 1995 йилдан бошлаб пахтачиликка жорий этилган плёнка остига чигит экиш

¹ Обидов Қобилжон Ғофурович. Андижон вилояти ҳокими, Ўзбекистон қаҳрамони. Иқтиқлолнинг ойдин йўлидан. – Жаннатмакон Андижон... 5-6- бетлар

технологиясининг алохида ўрни бор. Андижон вилоятининг иқлим шароити республикамизнинг бошқа вилоятларига нисбатан анча салқин. Сурхондарёда ўрик гуллаган пайтда Андижонда хали қор ҳам кетмаган бўлади. Чигит апрель ойига бориб экилганлиги боис ғўза ривожланишдан ортда қолиб, йиғим-терим ишлари қиш-қировли кунларгача чўзилиб кетарди. Бу ўз навбатида тола сифатига салбий таъсир кўрсатарди. Шунинг учун мутахассислар Хитой, Греция, Испания, Исроил давлатларида кенг қўлланиладиган плёнка остига чигит экиш технологиясини вилоят пахтачилигига жорий этиш таклифи билан чиқдилар. Улар Хитой халқ республикасининг Шинжон-Уйғур автоном районида ушбу тажрибани ўрганиб қайтишди. 1995 йили Андижон механика заводида плёнка остига чигит экиш сеялкасининг ягона нусхаси ишлаб чиқилди. Тажриба тариқасида март ойининг биринчи ўн кунлигида плёнка остига экилган чигит ҳаво салқин бўлишига қарамай бир текис униб чиқди. Кузга бориб очик майдонларда етиштирилган пахтага нисбатан 20 кун аввал пишиб етилди. Ҳосилни эрта йиғиштириб олиш ҳисобига у фақат юқори навларга сотилди. Натижада мавжуд ширкат ва фермер хўжаликларининг даромади ортди. Республика Вазирлар Маҳкамасининг қарорига асосан Андижон тажрибаси бутун республикамизга кенг оммалаштирила бошланди. Дастлабки йили мамлакатимиз бўйича жами 420 минг гектар ерга чигит плёнка остига экилди.

Андижон механика заводида чигит экиш сеялкаларининг катта туркумини ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. “Андижонмаш” ХЖда пленка остига экилган ғўза қатор ораларига ишлов берувчи культиватор яратилди. 1995 йили “Андижон полиэтилен” Ўзбекистон-Америка қўшма корхонасининг ташкил этилиши пахтачилик хўжаликларини плёнка билан тўлиқ таъминлаш имкониятини берди.

Андижон пахтачилигида плёнка остига чигит экиш технологиясини қўллаш эртаки ҳосил етиштириш имкониятини берди. Вилоятнинг хатто энг салқин туманлари ҳисобланган Қўрғонтепа, Жалақудук, Хўжаобод,

Булоқбоши, Пахтаобод туманларида ҳам эртаки ҳосил яратиш имконияти туғилди. Сабаби плёнка ёш ниҳолларга очик усулга нисбатан иссиқни икки-уч баробар кўпроқ беради ва уни тунгги вақтларда ҳам сақлаб туради. Натижада пахта очикқа экилган майдонларга нисбатан 20-25 кун эрта очилади. Ёғин-сочинли кунларга қолдирилмай йиғиштириб олиниб, фақат юқори навларга сотилади. Бу мўмай даромад деганидир.

Яратилган имкониятлар, қолаверса ширкатлар негизида ижара ва оилавий пудрат усулининг жорий этилиши туфайли қишлоқ хўжалигининг етакчи тармоқлари ҳисобланган пахтачилик ва ғаллачиликда собик иттифок даврига нисбатан ҳосилдорлик сезиларли даражада ортди. Ўзига ҳос бўлган Андижон деҳқончилик маданияти шаклланди. Шаҳрихон туманидаги Саримсоқов номли (Ў.Бозорбоев), Олтинкўл туманидаги “Намуна” (М.Ҳамроев), Балиқчи туманидаги “Пахтакор” (Ш.Саломова), Жалақудук туманидаги “Ёрқишлоқ” (У.Сотволдиев), Асака туманидаги Бобур номли (А.Парпиев), Избоскан туманидаги Тиллабоев (А.Тиллабоев) ва бошқа бир қатор ширкат хўжаликларида бу ўз тасдиғини топди.

2009 йилнинг 22 ноябрь куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Фермер хўжаликлари тасарруфидаги ер участкалари майдонларини янада мақбуллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони эълон қилинди. Фермер хўжаликлари сони 2010 йилда 7296 тани ташкил этди. Уларнинг тасарруфидаги ер майдони 250825 гектарга этди. Асосий тармоқлар— пахтачилик ва ғаллачиликка ихтисослашган фермер хўжаликлари вилоятда 2686 тани ташкил этиб, уларнинг ер майдони 213 минг 474 гектарга кўпайди. Ер майдонларини йириклаштириш ҳақиқий фермерларни, ер эгаларини топиш йўлида яна бир далил қадам бўлди. 2009 йилда вилоятда 305,7 минг тонна пахта, 507,4 минг тонна ғалла, 180 минг тонна картошка, 915,5 минг тонна сабзавот, 74 минг тонна полиз, 342,1 тонна мева ва 36,6 тонна узум ҳосили етиштирилди. Фермер хўжаликлари ташкил этилган дастлабки йилларда ўтказилган тендер танловларида қишлоқ хўжалигидан хабардор бўлмаган бошқа соҳа вакиллари ҳам қатнашиб, ер эгаси бўлиб олганди.

Айнан улар раҳбарлик қилган фермер хўжаликларида самарадорлик ўта паст бўлди. Ана шу боис экин майдонларини йириклаштириш, уларни ернинг тилини биладиган ҳақиқий деҳқонларга ўтказиб бериш зарурати туғилди. Зарар кўриб ишлаётган фермер хўжаликлари ерларини олиб бериш ҳисобига юқори рентабелли хўжаликларга тегишли бўлган экин майдонлари ўртача 80 гектарданни ташкил этди. 2010 йили йириклаштирилган ана шундай фермер хўжаликларининг 55 тасида пахта ҳосилдорлиги ўртача 45-50 центнерданни ташкил қилди. 676 та фермер хўжалиги ғалладан 67-80 центнердан ҳосил кўтарди. Вилоят ҳокимлиги томонидан илғор фермерларнинг моддий ва маънавий қўллаб-қувватланиши уларнинг кучига куч, ғайратига ғайрат кўшди. Ғалладан ўртача 65 центнердан, пахтадан 40 центнердан ошириб ҳосил олиб, “Олтин фермер” деган шарафли номга сазовор бўлганлар сони 2008 йили 170 нафарни танкил қилган бўлса, 2011 йилда уларнинг сафи 1200 нафарга кенгайди.

Қўрғонтепа туманининг олис Дардоқ қишлоғида яшовчи Алижон Аҳмедов тадбиркор фермерлардан биридир. У 10 йил илгари фермерлик фаолиятини чорвачилиқдан бошлаган эди. Эндиликда 239 гектар ери бор.

Чорвачилиқни ривожлантириш билан бирга, пахта ва ғалладан ҳам мўл ҳосил олиб келинмоқда. Бу фермер АҚШ, Исроил, Туркия ва Болгария давлатларига бориб, илғор тажрибаларни ўрганиб келди. Аниқ режалар асосида банклар билан молиявий ҳамкорликни йўлга қўйди. Дастлабки олган кредитини қорамоллар зотини яхшилашга, техникасини бутлашга сарфлади.

Марҳаматлик Тожимирза Нуриев бошчилик қилаётган, 234 гектар экин майдонига эга бўлган кўп тармоқли “Шухрат” фермер хўжалиги пахта, ғалла мева-сабзавот ва чорвачилиқ маҳсулотлари етиштиради. Бу ердаги мева-сабзавотни қайта ишлайдиган кичик корхонада тайёрланаётган маҳсулотлар дунё бозорига чиқарилмоқда. Фермер қишлоқ хўжалигини ривожлантириш лойиҳасида иштирок этиб, Жаҳон банки танловида ғолиб чиқди ва 1 миллион 250 минг АҚШ доллари миқдорида имтиёзли кредит олиш ҳуқуқини қўлга киритди. Натижада ўнлаб замонавий техника воситалари сотиб олди, янги

МТП тузди ва ўзига ўхшаган фермерлар ва шахсий томорқа эгаларига 110 миллион сўмлик хизмат кўрсатди.

2005-2012 йилларда Улуғнор, Бўз, Андижон, Жалақудук туманларида ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш, ирригация тармоқларини қайта реконструкция қилиш ва янгиларини қуриш борасида катта ҳажмдаги ишлар амалга оширилди. Илгари Қўрғонтепа туманидан бошланган “Савай” ариғи Шаҳрихонсойдан сув олиб, уни Хўжаобод туманининг Имомота қишлоғига етказиб берарди. 2007 йилнинг ёзида каналнинг Мадийёров номли агрофирма ҳудудидан ўтган қисмида оқаётган сув мутахассислар томонидан ўлчанганида у ҳатто 3 куб/метрни ҳам ташкил қилмади. Бу сув билан ушбу ҳудудда деҳқончилик қилишнинг имконияти йўқ эди. Бундан энг кўп азият чеккан Имомота қишлоғи аҳолиси ҳатто бошқа ҳудудга кўчиб ўтиш масаласини ҳам ўртага ташлади. Шундай бир пайтда Андижон вилояти телевидениеси томонидан Чилустун тоғидаги сунъий кўл сувини пастга олиб тушиш таклифи ўртага ташланди. Бу таклиф вилоят ҳокими Аҳмаджон Усмонов томонидан қўллаб-қувватланди. Натижада 2008 йилнинг ёзида тоғ ёнбағрида узунлиги 2,5 километрдан зиёд бўлган янги канал қазилди. Энг мураккаб жихати унинг чуқурлиги 27 метрдан иборат бўлиши керак эди. “Норин-Қорадарё” сув ҳавзалари бошқармаси томонидан жалб қилинган эксковаторлар ёрдамида шунча чуқурликдаги тупроқ беш босқичда қазиб олинди. Энг мураккаб жойларга темир қувурлар ётқизилди. Шу тарзда канал қуриб тиказилди ва 2009 йилнинг 21 июнь куни у тантанали равишда фойдаланишга топширилди. Натижада Имомота қишлоғи ҳамда Хўжаобод, Булоқбоши туманларининг 500 гектардан зиёд экин майдонлари, боғу-роғлари сув билан таъминланди.

Сув тақчиллиги билан боғлиқ муаммо Андижон ва Жалақудук туманларининг адир ҳудудларида ҳам мавжуд эди. Насос станцияларининг эскирганлиги сабабли уларнинг сув ўтказиш имконияти қисқариб, суғориладиган экин майдонлари ҳажми 5,5 минг гектардан 2 минг гектарга камайди. Ушбу ҳудудларда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари, пахта, ғалла

етиштириш кескин камайди. Ана шу боис 2010 йили Хитой халқ республикаси инвестицияси ҳисобига Андижон туманидаги “Улуғнор” насос станциясига юқори қувватли 10 дона янги агрегат келтириб ўрнатилди. Шунингдек, “Гулбаҳор” ва “Райиш” насос станциялари ҳам янгиланди. Бунинг эвазига ҳар икки туманнинг адир ҳудудларида сув таъминоти яхшиланди.

Улуғнор туманидаги кўриқ ерлар ўзлаштирилган пайтда ўрнатилган бетон ариқлар вақт ўтиши билан емирилиб, лой ва қум билан тўлиб қолганди. 2011 йилга келиб хорижий инвестициялар ҳисобига ўз умрини аллақачон ўтаб бўлган ушбу сув иншоотларини янгилашга киришилди. Улуғнор ва Бўз туманлари учун сотиб олинган юқори унумли хориж эксковаторлари ёрдамида қамиш ва кўға босиб ётган юзлаб километр масофадаги ариқ ва зовурлар қавланиб, ерларнинг заҳи қочирилди. Ширкатлар пайтида чўл шароитида аранг 12-14 центнердан пахта ҳосили олинган бўлса, 2012 йилга келиб фермер хўжаликлари ҳар гектар ердан ўртача 25-30 центнердан ҳосил кўтардилар.

Вилоятда қишлоқ хўжалиги соҳасида амалга оширилган ислохотлар 20012 йилда ҳам ўзининг ижобий натижасини берди. Вилоят меҳнаткашлари давлатга ғалла ва пахта топшириш шартномавий режаларини республикада биринчи бўлиб бажариб, Президентимизнинг табригини олишга муяссар бўлдилар. Шаҳрихон туманидаги Назиржон Буваев раҳбарлик қилган “Азиз” фермер хўжалигида ғалладан 80 центнер, пахтадан 50 центнер ҳосил йиғиштириб олинди. Олтинкўл туманидаги Дилшодбек Мансуров бошчилигидаги “Олтинкўл жаннат ёғдуси” фермер хўжалигида гектаридан 45 центнердан пахта ҳосили олинди, етиштирилган ҳосилнинг 98 фоизи биринчи навга сотилди.

2012 йил вилоят фермерлари фаолиятида яна бир муҳим босқич бошланди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистонда фермерлик ҳаракатини ташкил қилишни янада такомиллаштириш ва уни ривожлантиришнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармониغا

асосан вилоятда фермерларнинг ҳуқуқий ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга қаратилган жамоат бирлашмаси - вилоят ҳудудий фермерлар Кенгаши ташкил қилинди. Таъсис конференциясида Пахтаобод туманидаги “Нур агро” фермер хўжалиги раҳбари Рашидбек Мамадалиев Кенгаш раиси этиб сайланди. Қишлоқ хўжалигида жорий этилган бошқарувнинг янгича усули кўп тармоқли фермер хўжаликларини шакллантириш, уларнинг иқтисодий мустақиллигини таъминлаш ва молиявий барқарорлигини мустаҳкамлаш ва шу орқали аҳоли бандлигини ва фаровонлигини таъминлаш имкониятини беради.

Ҳозирги кунда вилоятда 3 миллионга яқин аҳоли истиқомат қилмоқда. Вилоят ҳудуди 4,3 минг квадрат километр бўлиб, мамлакатимиз ер майдонининг қарийб 1 фоизини ташкил қилади. Бир квадрат километрга ўртача 560 киши тўғри келади. Бу эса ҳар қарич ердан омилкорлик билан фойдаланишни тақазо этади. Бундан тахминан 90 йил аввал Андижон уездининг аҳолиси 400 минг кишини, шундан Андижон шаҳри аҳолиси 70 минг кишини ташкил этган эди.

Вилоятнинг мева–сабзавот маҳсулотлари экспорт салоҳиятини ошириш мақсадида Россиянинг Новосибирск вилояти билан ўзаро шартнома имзоланди. Унга асосан 60.000 тоннадан зиёд мева-сабзавот етказиб берилди. Бунинг эвазига Россиядан қурилиш материаллари келтирилди. Ушбу ҳамкорликни давом эттириш мақсадида Новосибирск ва Андижон шаҳарларида махсус “Савдо уйлари” очилди.

Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Энг муҳими, бугун вилоятда фермерлар нафақат уста деҳқон, балки, билимли, ишбилармон хўжалик раҳбари, ташкилотчига ҳам айланмоқда.

Андижон вилоятидаги қишлоқ хўжалиги тараққиётини 2011-2012 йиллардаги қўлга киритилган ютуқлар мисолида ҳам яққол тасаввур этиш мумкин. 2012 йилда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш 2426,1 млрд сўмни ёки аввалги йилга нисбатан 107,6 фоизни ташкил этди. Ялпи қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари деҳқончилик маҳсулотлари улуши 1726,3

млрд сўм (211 йилга нисбатан 107,6 фоиз)ни, чорвачилик маҳсулотлари 699,8 млрд сўм (107,7 фоиз)ни ташкил этди.

Барча тоифадаги хўжаликларда 2012 йил ҳосили учун экилган қишлоқ хўжалик экинларининг умумий майдони 229,6 минг гектарни, шундан бошоқли дон 88,1 минг гектар, картошка 6,1 минг гектар, сабзавот 17,3 минг гектарни ташкил қилди. 2012 йилда барча тоифадаги хўжаликлар томонидан 201,2 минг тонна картошка (2011 йилга нисбатан 111,8 фоиз), 1076,9 минг тонна сабзавот (113,1 фоиз), 79,6 минг тонна полиз (111,8 фоиз), 439,5 минг тонна ва резаворлар (117,7 фоиз) ҳамда 52,4 минг тонна узум (111,3 фоиз) ишлаб чиқарилди.¹

Чорвачилик соҳасида ҳам яхши натижаларга эришилди. Барча тоифадаги хўжаликлар томонидан йирик шохли қора моллар 863,4 минг бошни (106,4 фоиз), шу жумладан, сигирлар 332,4 минг бошни (101,7 фоиз), кўй ва эчкилар 1176,2 минг бошни (121,1 фоиз), паррандалар 5,4 миллион бошни (120,1 фоиз) ташкил этди. 2012 йилнинг ўзида 104,9 минг тонна тирик вазнда гўшт (107 фоиз), 655,4 минг сут (109,5 фоиз), 275,6 млн дона тухум (113,5 фоиз) ишлаб чиқарилди.

Қишлоқ хўжагининг барча соҳаларида амалга оширилган ислохотлар аҳолининг озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини тўла қондириш, бозорларнинг арзон ва мўл-кўл бўлишини таъминлаш имкониятини берди. Ушбу соҳада амалга оширилган ислохотлардан кутилган асосий мақсад ҳам мана шундан иборат эди.

¹ Шамсутдинов Р., Исҳоқов И. Андижон тарихидан лавҳалар. Т.: “Шарқ”, 2013. 427-бет

II БОБ. МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА АНДИЖОННИНГ ИЖТИМОЙ, МАДАНИЙ–МАИШЙ РИВОЖЛАНИШИ

2.1. Аҳоли турмуш даражасининг ортиб бориши ва буюк бунёдкорлик

1991 йилдан бошлаб вилоятда аҳолининг турмуш шароитини яхшилаш мақсадида кенг кўламли ишлар амалга оширила бошланди. Эҳтиёжманд оилаларга янги ер участкалари бўлиб берилди. Худудларда қурилиш материаллари, жумладан, пишиқ ғишт, оҳак ишлаб чиқариш рағбатлантирилди. Ҳукуматимиз қарорига асосан Улуғнор, Бўз, Балиқчи, Избоскан, Пахтаобод туманларида юзлаб гектар янги теракзорлар барпо этилди. Мустақилликнинг дастлабки ўн йиллиги(1991-2001 йиллар)да вилоятда жами 7180,1 минг квадрат метрдан иборат бўлган уй-жойлар қурилди. Кишилар саломатлигини муҳофаза қилишни яхшилаш мақсадида жойларда 16.5 минг қатновга эга бўлган амбулатория-поликлиника муассасалари қурилди.

Аҳолини ичимлик суви ва табиий газ билан таъминлаш мақсадида қабул қилинган давлат дастурига асосан 1156 километр ичимлик суви, 4609 километр табиий газ тармоқлари тортилди. Хўжаобод ер ости газ сақлаш омбори қурилиб, уни лойиҳавий қувватга чиқаришга эришилди. Жойларда 9 та автоматик газ тақсимлаш шаҳобчалари ишга туширилди. Натижада тоза ичимлик суви ва газ таъминоти яхшиланди. Агар 1991 йили вилоят аҳолисининг тоза ичимлик суви билан таъминланиши 71 фоизни ташкил қилган бўлса, 2011 йилга келиб бу кўрсаткич 90 фоизга, табиий газ билан таъминланиш даражаси эса 26,1 фоиздан 69,1 фоизга ошди.

Мустақилликнинг дастлабки йилларидан бошлаб “Обод юртда пок инсонлар яшайди” шиори остида ободонлаштиришга, йўллар қуришга катта эътибор қаратила бошланди. Андижон-Балиқчи, Андижон-Улуғнор, Андижон-Қува йўналишидаги автомобиль йўллари тўлиқ қайта реконструкция қилиниб, уларнинг икки четига темир-бетон ариқлар

ўрнатилди, пиёдалар йўлакчалари ташкил этилди. Айни пайтда йўл ёкаларида хашар йўли билан кенг кўламли ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ишлари олиб борилди, гулзорлар ташкил этилди. 1999 йилга келиб вилоят бўйича жами 852 километрдан иборат автомобиль йўлларида 4 миллиард сўмликдан зиёд қурилиш ва таъмирлаш ишлари амалга оширилди. Андижонлик йўлсозлар аср қурилиши деб номланган Қамчиқ довонида ҳам фидоилик кўрсатишди. Улар Қамчиқ ва Резак тунеллари оралиғидаги 11 километрли йўлни барпо қилишди. Қурилишда 1200 нафардан зиёд андижонлик йўлсозлар фаол иштирок этдилар.¹

Мустақилликнинг кейинги ўн йиллиги(2001-2011)га келиб Андижонда ўзига хос қурилиш индустрияси вужудга келди. Ҳамдўстлик мамлакатлари ичида ҳеч бир қиёси йўқ бўлган Олимпиа захирлари спорт коллежи ва манежи, “Соғлом авлод” стадиони қурилди. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурига асосан 2005 йилга қадар 21 та академик лицей (шундан 15 таси янги қурилди), 126 та касб-ҳунар коллежи(69 таси янги қурилди)нинг барпо этилганлиги мамлакатимиз иқтисодий қудратининг ўзига хос намоёнига айланди.

2000 йили Андижон шаҳрида республика шошилинич тез тиббий ёрдам илмий маркази вилоят филиалининг очилиши катта воқеага айланди. Уни реконструкция қилиш учун 780 миллион сўм маблағ сарфланди. 350 ўринли ушбу муассасада беморларга малакали ва ихтисослашган тез ва шошилинич тиббий ёрдам кўрсатиш йўлга қўйилди. Кейинчалик вилоятнинг барча шаҳар ва туман марказларида ҳам ана шундай марказларнинг янги бинолари фойдаланишга топширилди.

Иккинчи ўн йилликда (2001-2011 йиллар) шаҳарсозлик борасидаги ишлар давом эттирилди. 2006-2007 йилларда Андижон шаҳридаги Бобур номли шохкўчанинг “Янги бозор” худудидаги эски бинолар бузиб ташланиб, уларнинг ўрнида икки ва уч қаватдан иборат бўлган савдо, маиший хизмат кўрсатиш комплекслари қуриб битказилди. Йўл қайта реконструкция

¹ Шамсутдинов Р., Исхоқов И. Андижон тарихидан лавҳалар. Т.: “Шарқ”, 2013. 405-406-бетлар.

килинди. Бунда биринчи марта тадбиркорлар маблағи ва банк кредитларидан фойдаланилди.

2009 йилнинг эрта баҳорида Андижон шаҳрининг Эски шаҳар худудида жойлашган Комил Яшин кўчасини замонавий шаҳарсозлик талаблари асосида қайта тиклаш режаси ишлаб чиқилди. Бу ердаги ховли уйлар ХХ асрнинг олтимишинчи йилларида хом ғишт ва пахсадан қурилган бўлиб, нураш ҳолатига келиб қолганди. Дўппидек келадиган тор хонадонларда уч-тўртадан оила биқиниб тирикчилик ўтказарди. Шундай ҳолатда яшашга кўникиб қолганлиги боис уларнинг онгига янгиликни сингдириш осон кечмади. “Бу уйда ота-бувам яшаб ўтган, менинг ўлигим ҳам шу ердан чиқади” деб оёқ тираб олганлар ҳам топилиб қолди. Вилоят ҳокими Аҳмаджон Усмонов бошчилигидаги фаоллар уйма-уй юриб, жуда катта қийинчиликлар билан тушунтириш ишларини олиб боргач, эски уйларни бузиш ва янги бинолар учун пойдевор ўрнатиш ишлари бошлаб юборилди. Шаҳарнинг бош режасига асосан тадбиркорларнинг сармояси ва банк кредитлари ҳисобига икки ва уч қавватли уйларни қуришга киришилди. Бу ишга дастлаб минг нафардан зиёд қурувчилар сафарбар этилдилар. Уларга ташкилотлар ва маҳалла фуқаролар йиғинларидан келган хашарчилар ёрдам беришди. Мирзараҳим Бадалов янгиликка интилувчан ана шундай тадбиркорлардан бири эди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримовнинг 2009 йилнинг 3 августидаги “Қишлоқ жойларда уй-жой қурилишини кенгайтиришга доир чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПК-1167-сонли қарори Андижон шаҳрида бошланган бунёдкорлик ишларининг бутун вилоятга кенг ёйилишига асос бўлиб хизмат қилди. Сентябрь ойида Тошкент шаҳридаги “ЭкспоМарказ”да ўтказилган кўرғазмада “Қишлоққурилишлойиха” институти томонидан қишлоқ жойларда қуриладиган уйларнинг намунавий лойиҳалари намоёиш этилган эди. Уларнинг орасидан вилоят иқлим шароитига мос келадиган 7 та лойиҳа танлаб олинди. 13 октябрь куни бир вақтнинг ўзида Асака туманидаги “Ниёзботир”, Олтинкўл туманидаги “Иттифоқ”, Шаҳрихон

туманидаги “Абдубий” қишлоқларида намунавий лойиҳалар асосида жами 60 та бир ва икки қаватли уйларни қуриш бошлаб юборилди. Фуқаролар томонидан уй қийматининг 25 фоизи тўлангач “Қишлоқ қурилиш банк” томонидан 15 йил муддатга, йилига 7 фоизли имтиёзли кредитлар ажратилди. 3 миллиард 332 миллион сўм маблағлар ўзлаштирилиб, 6547 квадрат метр уй-жойлар фойдаланишга топширилиши таъминланди.

2010 йили 60 та оила янги уйларга кўчиб ўтди. 2010 йил дастурга биноан вилоятда 620 та уй-жой қурилиши режалаштирилган бўлиб, 2010 йил якуни билан 620 та 73913 квм уй-жойлар фойдаланиш учун топширилиши таъминланган ҳамда 37 млрд 668 мил. сўм маблағлар ўзлаштирилган. Шундай қилиб Президентимиз ғояси ва ташаббусига кўра қишлоқда бошланган эзгу ҳаракат Андижонда ўзининг дастлабки натижасини берди. Бу қишлоқ ҳаётининг савияси ва маданиятини ошириш борасидаги ислохотларнинг олий босқичи эди. Президентимиз И.Каримов 2010 йилнинг 26 май куни Олтинкўл туманидаги “Иттифоқ” МФЙда қуриб битказилган ана шундай уйларни бориб кўрди. “Намуна гулшани” фермер хўжалиги раҳбари Асалхон Расулова хонадонига кириб, бу ердаги шарт-шароитлар билан танишди. “Инсон фақат ўзини ёки фарзандини эмас, балки етти пуштисини ўйлаб уй қуриши керак, - деди юртбошимиз Асалхон опа билан қилган суҳбати чоғида. У ховлининг бироз торлигини айтиб, мутахассисларга кейинги уйларни қуришда автомашина учун ёпиқ жой ажратиш, кириш йўлагини кенгайтириш таклифларини билдирди.

2010 йилга келиб Андижон улкан қурилиш майдонига айланган эди. Президентимиз Хўжаобод туманида янги очилган савдо мажмуаси(2009 йилда вилоят бўйича жами 8 та савдо мажмуаси қурилди), Андижон шаҳридаги болалар шаҳарчаси, Шўрбулоқ спорт мажмуаси билан танишар экан, вилоятда олиб борилаётган бунёдкорлик ишларига юқори баҳо берди. “Андижонда биронта жой, биронта кўча йўқки, қурилиш кетмаган бўлса, - деди у Шўрбулоқдаги футбол коллеж-интернатда бўлганида.-Халқ ўзи яшайдиган жойни обод қиляпти. Буни катта уйғониш деса бўлади. Мен

президент бўлиб уларни бағримга босишим, елкамда кўтаришим керак... Давлат Андижонга ёрдам бериши керак ва шарт!”

Орадан кўп вақт ўтмай, яъни 2010 йилнинг 18 июнь куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Андижон вилоятида турар-жой массивлари учун 2011-2015 йилларда коммунал инфратузилмасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 1355-сонли қарори чиқди. Ушбу қарорга асосан вилоятда коммунал инфратузилмани ривожлантириш мақсадлари учун **1 триллион 396 миллиард 96 миллион сўм** маблағ ажратилди. Ишлаб чиқилган дастурга кўра ушбу маблағ уй-жойларни барпо этиш, ички йўлларни қуриш ва мавжудларни таъмирлаш, чорраҳаларни реконструкция қилиш, тоза ичимлик суви, сув оқова, табиий газ тармоқларини қуриш ва таъмирлашга йўналтирилди. Дастурда Андижон шаҳрида автомобиль кўприги қуриш, анжуманлар саройини бунёд этиш, футбол коллеж-интернати учун ўқув корпусини тиклаш, “Халқлар дўстлиги” стадионини реконструкция қилиш, йўналишларда қатнаш учун 200 донна автобус сотиб олиш ҳам кўзда тутилган.

Андижон шаҳрида янгиланган Миллий тикланиш ва Истиқлол кўчалари очилди. Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги (ЎЗА) хабарига кўра, халқ сайлларига айланиб кетган янги кўчаларнинг очилишига бағишланган тантаналар концерт дастури билан якунига етган. Тантаналарда вилоят хокими Шуҳрат Абдурахмонов иштирок этган.

ЎЗА хабарига кўра, Андижон шаҳридаги Миллий тикланиш ва Истиқлол кўчаларида бўйидаги 94 объектда қурилиш ва таъмирлаш ишлари бажарилган. 80 савдо ва маиший хизмат кўрсатиш шохобчалари қурилиб, фойдаланишга топширилиб, умумий қиймати 126 миллиард сўмлик қурилиш ва бунёдкорлик ишлари амалга оширилган.

Шаҳарнинг бош режасига асосан, Сайилгоҳ бўлиши режалаштирилган 750 метрли Истиқлол кўчасида 60 дан ортиқ бино барпо этилди. Мазкур кўчада қад ростлаётган ҳар бир бино ўзига хос меъморчилик лойиҳаси

асосида қурилаётгани эътиборга молик. Айниқса, турли кўринишдаги катта-кичик фавворалар кўзни қувонтиради.

ЎЗА хабарида қайд этилишича, Истиклол кўчаси «асфальтга чизилган турли расмлар билан ҳар қандай кишини маҳлиё этади». Йўлнинг икки четига арча, каштан сингари манзарали дарахт кўчатлари ўтказилиб, майсали майдонлар, гулзорлар барпо этиш ишлари давом этмоқда. «Андижон шаҳар нур» корхонаси бўлим бошлиғи Шухрат Аҳмедовга кўра, Миллий тикланиш ва Истиклол кўчаларини ёритиш учун 80та устун ўрнатилиб, «энг асосийси, барча электр симлари ер остидан олиб ўтилди».

Айни кунларда Андижоннинг Алишер Навоий шоҳкўчаси, Ўзбекистон, Бобуршоҳ кўчалари ва яна 14 кўчада қурилиш-бунёдкорлик ишлари олиб борилмоқда. Шаҳарнинг бош кўчаси – Навоий шоҳкўчасида кўп қаватли 16 уй-жой қурилиши режалаштирилган бўлиб, мустақиллик байрами арафасида унинг олтитаси фойдаланишга топширилади.¹

Президентимиз шу 2013 май ойида вилоятга қилган ташрифи чоғида Андижон тажрибасини республикамиз бўйича кенг оммалаштириш таклифини билдирган эди. Шу йили Сурхондарё ва Хоразм вилоятлари делегациялари бу ерга келиб шаҳарсозлик борасида тўпланган илғор тажрибаларни ўрганиб қайтишди. 7-8 июнь кунлари “Андижон вилоятида хизматлар кўрсатиш соҳаси ва сервис объектлари билан бирга якка тартибда уй-жойлар қуриш” мавзусида республика семинари ўтказилди. Тошкент шаҳари ва вилоятлардан келган қурилиш ва архитектура соҳаси мутахассислари дастлаб Олтинкўл туманидаги “Игтифок” массивида намунавий лойиҳалар асосида қурилган уйлар билан танишишди. Андижон шаҳридаги Комил Яшин кўчаси, “Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили” Давлат дастурига кўра Андижон туманидаги Истиклол МФЙ “Истиклол” маҳалласида алоҳида лойиҳа асосида қурилган кўп қаватли уйларни бориб кўришди. Ўтказилган семинар-йиғилишда ушбу бино ва иншоотлар Ўзбекистон Республикасининг “Шаҳарсозлик кодекси” талаблари бўйича

¹ <http://kun.uz/2013/12/25/city>

қурилатганлиги эътироф этилиб, зарур тавсиялар, йўл-йўриқлар берилди. Семинар иштирокчилари янги қурилган халқаро бизнес марказида яратилган шароитлар билан ҳам яқиндан танишиб чиқишди.

2011 йилда ҳам вилоятда инсон манфаатларига қаратилган ислохотлар изчил давом эттирилди. Андижон вилоятида 2011 йил дастурига биноан тасдиқланган манзилли рўйхатга киритилган 37 та аҳоли яшаш масканларида 665 та уй-жойлар, (94535 квм) қурилиб фойдаланишга топширилди. Ана шу барча 665 та фойдаланишга топширилган уй-жойларга 665 та хўжаликни кўчиб ўтиши таъминланди. Комил Яшин кўчасидаги қурилишлар ниҳоясига етказилиб, мутлақо янгича бўй кўрсатган ушбу кўчага “Ўзбекистон” номи берилди. 21 май куни бу ерда ташкил этилган “Ободлик кўнгилдан бошланади” фестивали кўчанинг очилиш тантаналарига уйғунлашиб кетди. Тантанада иштирок этиш учун Андижонга ҳукумат вакиллари, таниқли ёзувчи ва шоирлар, санъаткорлар, хорижлик меҳмонлар ташриф буюришди. Янги кўчани томоша қилиш учун вилоятнинг барча ҳудудларидан минглаб одамлар оқиб кела бошлашди. Вилоят ҳокими А.Усмонов тантана иштирокчиларини янги кўчанинг очилиши билан табриклади. Гуллар билан безатилган равон кўчадан биринчи бўлиб янги модификациядаги ўзбек автомобиллари кортежи ўтди. Ранго-ранг мушаклар отилиб, йиғилганлар бу ерда қад ростлаган маҳобатли иншоотлар билан танишдилар.

Республикаимиз Президенти И.Каримов 2011 йилнинг 30 сентябрь-1 октябрь кунлари вилоятда ижтимоий-иқтисодий соҳалардаги ислохотларнинг бориши билан танишиш мақсадида яна Андижонга келди. Андижон туманидаги “Ўрикзор” массивидаги Камолот кўчасида намунавий лойиҳалар асосида қурилган яқка тартибдаги турар-жой биноларини бориб кўрди. Мустақилликнинг 20 йиллик байрами арафасида бу ерда 82 та шинам уй-жойлар ҳамда мусиқа ва санъат мактаби қуриб фойдаланишга топширилган эди. Юртбошимиз “Омад-97” фермер хўжалиги раҳбари Омадхон Ҳамидова хонадонига кириб, у билан янги уйнинг афзалликлари ҳақида суҳбатлашди. 2010 йили Олтинкўл туманидаги “Игтифоқ” МФЙда қурилган намунавий

уйлар билан танишган Президентимиз ушбу уйларнинг шароитини янада яхшилаш бўйича бир қатор таклифлар билдирган эди. Янги уйларни қуришда ана шу таклифлар инобатга олинди. Жумладан, ховли-жой 4 сотихдан 6 сотихга кенгайтирилди. Лойихага иккита машина сиғадиган ёпик жой қуриш киритилди. Кириш йўлаклари кенгайтирилди. Ховлидан ариқча оқиб ўтадиган бўлди. Энг ками 20-30 та уйдан иборат бўлган бундай маҳаллаларда савдо ва сервис хизматлари кўрсатувчи инфратузилма ҳам бунёд этилди.

Юртбошимиз сафари чоғида “Ўзбекистон” кўчаси билан танишар экан шундай деди: **“Европадаманми ёки Ўзбекистоннинг қадимий марказида турибманми деб хайратга тушяпман. Бундай ишларни амалга ошириш ҳамманинг ҳам қўлидан келмайди. Шунинг учун андижонликларга қойил қолиб, қурувчиларга миннатдорчилигимни билдираман. Уларга қарата айтмоқчиман: сизларга Оллоҳнинг ўзи мададкор бўлсин, чарчаманглар!”**

Тўғри, бунёдкорлик андижонликлар учун ажодлардан қолган меросдир. Унинг узоқ тарихи мобайнида кўплаб қурилишлар ва ободонлаштиришлар амалга оширилган. Лекин, мустақиллик даврида айниқса кейинги 6-7 йил ичида шундай улкан ва кенг кўламли қурилиш ва ободонлаштириш амалга оширилдики, бундай бунёдкорлик Андижоннинг на қадимий, на ўрта асрлар, на чор Россияси мустамлакачилиги, на совет мустабид тузуми даврида амалга оширилмаганлигига узоқ ва яқин тарихимиз шоҳиддир.

Андижон шаҳрида ихтисослаштирилган болалар ва ўсмирлар олимпия захиралари теннис мактаби фойдаланишга топширилди. Мактаб директори Лайло Сагадеевнинг сўзларига кўра, иншоот қурилишига Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси томонидан 1 миллиард 846 миллион сўм маблағ ажратилган.

Мактабда 250 нафар бола катта теннис билан мунтазам шуғулланиши учун имкониятлар яратилган. Иншоотда очик ва ёпиқ кортлар, сауна, душ, тиббиёт хонаси мавжуд.¹

2012 йилда турар-жой массивларининг коммунал инфратузилмасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари дастурига асосан Андижон шаҳри, вилоятнинг шаҳар ва туманлари марказларида жами 18 та кўча қайта реконструкция қилинди. “Тақдиримсан, бахтимсан эокин ва обод Ватан!” шиори остида ўтказилган “Андижонни кўркам ва обод вилоятга айлантирайлик!” кўрик-танлови доирасида Олтинкўл туманида марказидаги Чинобод ва Янги ҳаёт кўчалари тантанали равишда фойдаланишга топширилди. Тадбиркорлар сармояси ва банк кредитлари ҳисобига 10 миллиард сўм маблағ сарфланиб 50 дан зиёд савдо, сервис, умумий овқатланиш шаҳобчалари бинолари, спорт иншоотлари ишга туширилди. 2012 йилда Қирғизистон билан чегарадош бўлган Хўжаобод туманида ҳам кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Мустақиллик байрами арафасида туман марказидаги Мирзо Улуғбек, Лайлак уя кўчалари таниб бўлмас даражада ўзгариб кетди. “Илгари кечқурунлари бу кўчалардан юргани одам кўрқарди,--дейди меҳнат фахрийси Каримжон Усмонов.—Сабаби ўйдим-чукур, кинғир-қийшиқ, ёзда чанг, кузда тизза бўйи лой босадиган ушбу кўчалар қоп-қоронғи бўларди. Уларнинг ўрнини энди равон йўллар эгаллади”. Ҳар икки кўчада энг ками икки қавватдан иборат бўлган кўркам ва мухташам бинолар қад ростлади.

Транспорт ҳаракатининг кўпайиши ҳисобга олиниб, светофор орқали бошқариладиган замонавий чорраҳага айлантирилди. “Андижон” аэропорти ҳудудида кенг кўламли қурилиш ишлари олиб борилди. Кўприк остидан тўғри аэропортга олиб боровчи янги йўл чиқарилди. Шаҳарнинг асосий кириш қисми бўлган Амир Темур кўчасининг аэропордан тортиб Навоий шохкўчаси билан кесишган чорраҳагача бўлган қисмида кенгкўламли реконструкция ишлари якунланди. Асфальт ётқизиблиб, ҳаракат

¹ <http://kun.uz/2013/12/25/tennisclub>

хавфсизлигини таъминлаш мақсадида темир тўсиклар ўрнатилди. Янги автобус бекатлари қурилди. Йўл четидаги кўп қавватли турар-жой бинолари таъмирланди. Ноқонуний қурилмалар олиб ташланиб, ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ҳисобига ўзига хос меъморий ландшаф яратилди. Ушбу кўчада “Баркамол авлод” хиёбони ташкил этилиб, бу ерда кадр ростлаётган маданий-маиший иншоотлар фойдаланишга топширилди. “Истиклол” кўчасини шаҳарликлар дам оладиган кўркем хиёбонга айлантириш борасидаги ишлар ҳам жадаллашди. Айни пайтда Андижоннинг асосий кўчаси ҳисобланган Навоий шохкўчасининг муҳандислик-коммуникация тармоқлари 84 йилдан сўнг янгиланди. Йўл кенгайтирилиб, унинг четидаги эскирган бетон ариқлар, симёғочлар янгисига алмаштирилди. Марказий банк олдидаги чорраҳа сатхи пасайтирилиб, автомобиллар ҳаракатининг раван бўлиши таъминланди.

2012 йилнинг ёзида Андижон вилоятида амалга оширилаётган қурилиш ва ободонлаштириш ишлари билан танишиш ва тажриба ўрганиш мақсадида республикамиз вилоятларининг шаҳар ва туманлар ҳокимлари ва салоҳиятли тадбиркорлар ташриф буюришди. Улар Андижон шаҳрининг “Ўзбекистон”, Бобур шохкўчаларида, болалар шаҳарчасида. Андижон туманидаги “Истиклол” маҳалласи, “Камолот” кўчаси, шунингдек Олтинкўл ва Хўжаобод туманларида бўлишиб, бу ерларда олиб борилаётган кенг кўламдаги қурилиш ва бунёдкорлик ишларини кузатдилар. “Минг марта эшитгандан кўра бир марта бориб кўрган афзал,--дейди Навоий вилоятининг Хатирчи тумани ҳокими Ғофур Алиев.-Қурилишлар кўламини кўриб Андижонда юртини, ватанини севадиган фидоий инсонлар яшашлигига ишонч ҳосил қилдим. Улар давлатимиз сиёсатининг асоси инсон манфаатлари, унинг бахт-саодати қаратилганлигини англаб етиб, ўзлари яшаётган жойни гулу-бўстонга айлантиришяпти. Бу ерга туманимиз тадбиркорларини ҳам олиб келганмиз. Улар ҳар бир ишни синчиклаб ўрганишяпти. Қайтиб боргач Андижон тажрибасини туманимизда кенг оммалаштирамиз”.

Учинчи ўн йилликка келиб Андижон том маънодаги улкан қурилиш майдонига айланди. Қайси шаҳар ва туманга, қишлоққа, маҳалла ёки гузарга борманг нимадир қурилатганлигининг гувоҳи бўласиз. 2015 йилга бориб кенг кўламдаги бунёдкорлик ишлари ниҳоясига етгач мутлақо янги қиёфадаги Андижон дунёга юз кўрсатади. Юртимиздаги тинчлик ва осойишталик, мамлакатимиз, қолаверса вилоятимиз иқтисодиётининг гуркираб ривожланиши, кишиларимизнинг юксак яратувчанлик кайфияти ана шундай дейишимизга тўла асос бўла олади.

“Андижонни кўркам ва обод вилоятга айлантирайлик” шиори остида ҳар йили ўтказилаётган танлов яхши самара бермоқда. Ҳар қандай жамиятнинг яшаш тарзига бериладиган мезон–бу ободонлаштиришдир. Шу боис бу соҳада вилоятда муайян тизим яратилган. Вилоят раҳбари Аҳмаджон Усмонов ўз даврида катта фахр билан **“Андижонлик -одамжонлик”**, деб баҳо бергани ҳам бежиз эмас. Сўнгги вақтларда ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш андижонликларнинг доимий ва севимли юмуши бўлиб қолди.

Ҳукумат Дастурига биноан, намунавий лойиҳа асосида қишлоқларда янги турар жойлар барпо этиляпти. Ҳозирни ўзида Шаҳрихон, Асака, Олтинкўл туманларида 60 та ана шундай муҳташам иморатлар тикланди. Андижон туманидаги 57 та замонавий бинолар қурилиши яқунланди. Андижон шаҳрининг Бобур, Ўзбекистон, Навоий, Университет шоҳ кўчалари йўл бўйларида 2-3 қаватли бинолар қад ростламоқда. Бу иморатларнинг пастқи қаватлари хизмат кўрсатиш соҳалари учун ажратилмоқда. Шаҳардаги кўча ва йўллар янада кўркам ва гўзаллашиб бормоқда. 2010 йил май-июнида Республика Универсиадасининг ўтказилиши муносабати билан шаҳарликлар умумхалқ ҳашарлар ўтказиш йўли билан Андижон шаҳрининг янада обод, кўркам қилмоқдалар. Улар ёшларнинг бу спорт мусобақаси қатнашчиларига замонавий, ўзига хос шарқона меҳмондўслик хизматини кўрсатиш учун бу анжуманни, беллашувни, мусобақани юқори савияда ўтказиш учун бир ғайратига ўн ғайрат қўшиб чуқур ватанпарварлик, миллатпарварлик ҳис-

туйғуси билан астойдил меҳнат қилдилар. Аҳмаджон Тугилович Усмонов айтганларидек “андижонликлар ватанпарвар, ҳалол, меҳнатқаш, қалби тоза инсонлар. Улар билан ҳамнафас бўлиб яшаб, астойдил ишлаб, мухтарам Юртбошимиз белгилаб берган барча вазифаларни тўла уддалаймиз, албатта юзимиз доимо ёруғ бўлади, деб ишонаман. Чунки, ҳар бир раҳбарнинг вазифаси ўз халқига адолатли хизмат қилиш деб ҳисоблайман. Ҳаммамизнинг олий мақсадимиз бу -Юрт тинчлиги, Ватан равнақи, Халқ фаровонлигига эришиш.”¹

Андижон вилоятида 2009-2012 йилларда намунавий лойиҳалар асосида 1 минг 345 уй-жой барпо этилиб, фойдаланишга топширилди. ЎзАнинг хабар беришича, 2013 йилда замонавий 46 массивда 900 та уй қурилди. 2014 йилда эса 977 ана шундай уй барпо этилиши кўзда тутилган.

Намунавий лойиҳалар асосида барпо этилаётган уйлар ҳар томонлама юртдошларимизга манзур бўлмоқда. Табиий газ, ичимлик суви билан таъминланган, алоҳида оқова сув қудуғи ҳамда иситиш тизимига эга бундай уйлар қишлоқ аҳолисининг кўп йиллик орзу-умидларини рўёбга чиқаришга хизмат қилмоқда.

Вилоятдаги намунавий уй-жойлар қурилишида саксонта пудрат ташкилоти иш олиб бормоқда. Уйларни қуришда асосан Ўзбекистонда ишлаб чиқарилаётган қурилиш материалларидан фойдаланилмоқда. Бу эса уйларнинг таннархи арзон бўлишига сабаб бўлади.

Вазирлар Маҳкамасининг мамлакатимизни 2013 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш яқунлари ва 2014 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган мажлисида Ўзбекистон Президенти Ислон Каримов 2013 йилда қишлоқ ҳудудларидаги 353 массивда умумий майдони 1,5 миллион квадрат метр бўлган 10 мингта замонавий уй-жой қурилганини маълум қилди.¹

¹ // “Андижоннома”, 2010 йил 17 март.

¹ <http://kun.uz/2014/01/22/namunaviyandijon>

2.2. Тиббий, маданий–маиший хизмат кўрсатишнинг ривожланиши

Ислом Каримов доим таъкидлаб келаётган эзгу фикрлардан бири– **“Ислохот ислохот учун эмас, аввало, инсон учун, унинг манфаатлари учун”**дир. Ана шундай эзгулик ишларни Андижон мисолида ҳам кўраимиз. Истиқлол йилларида андижонликларга тиббий, маданий–маиший хизмат кўрсатишнинг мазмун ва шакли ўзгарди. Хозирги кунда вилоятнинг қарийб 3 млн. аҳолисига 46 та шифохона, 390 та амбулатория поликлиника муассасалари хизмат кўрсатмоқда.

Давлатимизнинг устувор йўналишларидан бири бўлган оналик ва болаликни муҳофаза қилиш соҳасида изчил ислохотлар амалга оширилди. Республикада болаларнинг наслий ва туғма касалликларини олдини олиш мақсадида замонавий тиббий асбоб-ускуналар билан жиҳозланган скрининг марказлар фаолияти натижасида охириги 10 йил давомида туғма касалликлар билан дунёга келувчи болалар сони 40%га камайди. Хорижий инвестиция лойиҳалари доирасида туғруқ муассасалари 2 млн. доллари қийматида замонавий тиббий асбоб-ускуналар билан таъминланди.

Республикада замонавий тиббиёт ускуналари билан жиҳозланган юқори малакали тиббий ёрдам кўрсатувчи 10 та ихтисослаштирилган тиббиёт марказлари ташкил этилди. Вилоятда ҳам ҳар бир шаҳар ва туманларда марказнинг субфилиаллари ташкил этилди.

Соғлиқни сақлаш тизимини молиялаштириш муҳим йўналишлардан биридир. Соғлиқни сақлаш муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан тасдиқланган Инвестиция дастурларига мувофиқ 2011 йилда соғлиқни сақлаш тизимига қурилиш-реконструкция ишларини амалга ошириш учун 136 млрд. сўм ажратилди. 2012 йил Инвестиция дастурига кўра эса соғлиқни сақлаш объектларини қуриш ва реконструкция қилиш учун 256 млрд. сўм маблағ йўналтирилди.

Оқибатда соғлиқни сақлаш тизимида амалга оширилган ислохотлар натижасида 1990 йилдан 2010 йилгача бўлган даврда Ўзбекистонда

аҳолининг ўртача умр кўриши 67 ёшдан 73,1 ёшгача, жумладан аёллар орасида 70 ёшдан 75,4 ёшгача узайди, оналар ҳамда гўдакларнинг ўлими 3 маротабага қисқарди.

Соғлиқни сақлаш тизимида олиб борилган ислохотлар натижасида эришилган ютуқлар Халқаро ташкилотлар томонидан юқори даражада баҳоланиб келинмоқда. 2007 йилда Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти томонидан ўзбек миллий тиббиёт модели бошқа мамлакатларга намуна деб тавсия этилди. Бунда андижонлик тиббиёт ходимларининг ҳам хизмати каттадир.

Бунинг яна бир исботи Президентимиз ташаббуси билан 25-26 ноябрь кунларида Республикамизда “Ўзбекистонда она ва бола саломатлигини муҳофаза қилишнинг миллий модели: “Соғлом она–соғлом бола” Халқаро симпозиумини ўтказилганлигидир. Мазкур симпозиумда 37 та мамлакатдан 207 нафар хорижий меҳмонлар, хорижий мамлакатларнинг 19 та соғлиқни сақлаш вазирлари ва вазир ўринбосарлари, қатор етук клиникалар ва марказлар директорлари ва мутахассислари, жумладан 14 та академик, 147 та профессор қатнашдилар.

Амалга оширилаётган ижобий ишлар билан бир қаторда ўз ечимини кутаётган қатор муаммолар мавжудлигини инобатга олиниб, мазкур масалалар ечими бўйича таклифлар тайёрлаш мақсадида Президентнинг 2011 йил 18 июлдаги Ф-3676-сон фармойиши, 2011 йил 28 ноябрдаги Соғлиқни сақлаш тизимини ислох қилишни янада чуқурлаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1652-сонли қарори муҳим аҳамият касб этди. Фармойиш ва қарор асосида соғлиқни сақлаш тизимидаги ислохотларнинг натижадорлиги танқидий таҳлил қилинди, тегишли таклифлар киритилди.

Президентининг бу қарорлари соғлиқни сақлаш соҳасини ислох қилишни чуқурлаштириш юзасидан аввал қабул қилинган қарорларнинг изчил, мантиқий давоми эди.

Шуни таъкидлаб лозимки, соғлиқни сақлаш тизимини ислох қилиш чора-тадбирларини изчил амалга ошириш натижасида вилоятимизда–

бирламчи тиббий-санитария ёрдамни кўрсатувчи қишлоқ врачлик пунктлари, туман (шаҳар) тиббиёт бирлашмалари, вилоят кўп тармоқли тиббиёт марказларидан бошлаб, мураккаб юқори технологияли тиббий хизматлар кўрсатувчи Республика ихтисослаштирилган тиббиёт марказларигача барча даражаларни қамраб олган аҳолига тиббий ёрдам кўрсатишнинг яхлит ташкилий тузилмаси яратилганлигини гувоҳи бўлмоқдамиз.

Сўнгги ўн йилда Республикада даволаш-профилактика муассасаларини модернизация қилиш ва энг замонавий лаборатория, ташхис ва даволаш ускуналари билан жиҳозлашга 750 миллион АҚШ долларидан ортиқ миқдорда бюджет маблағлари йўналтирилди ва имтиёзли кредитлар ҳамда грантлар жалб қилинди. Мустақиллик йилларида соғлиқни сақлаш соҳасига қилинган харажатлар 3,6 баравар ўсди ва бу ялпи ички маҳсулотга нисбатан қарийб 4,0 фоизни, мамлакатнинг Давлат бюджетига эса 15,7 фоиздан ортиқни ташкил қилапти.

Аҳолининг, айниқса сил, гепатит, турли юқумли хасталиклар билан умумий касалланиш даражаси сезиларли равишда пасайди.

Болалар ўртасида касалликларни олдини олиш борасида ҳам қатор ижобий ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги ва ЮНИСЕФ ҳамкорлигида 6 ойликдан 5 ёшгача бўлган болаларни соғломлаштириш мақсадида “Соғлом бола ҳафталиги” мунтазам ўтказилмоқда.

Мазкур ҳафталик доирасида ЮНИСЕФ томонидан 2,6 миллиондан зиёд 6 ойликдан 5 ёшгача бўлган болалар учун етказиб берилган А витамини саплементацияси олиб бориляпти. Шу билан бирга, Соғлиқни сақлаш вазирлиги етук мутахассисларнинг вилоятларга ташрифини ташкиллаштириш орқали туғриқ ёшидаги аёллар, ўсмир қизлар ва болаларни соғломлаштириш бўйича тадбирлар комплексини амалга оширилмоқда.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистонда болалик ва оналикни муҳофаза қилиш, кўкрақдан эмизишни қўллаб-қувватлаш ва кенгайтириш, соғлом турмуш

тарзини тарғиб қилиш ва ташкил этиш чора-тадбирлари фаол амалга оширилмоқда. Аҳолини овқатланишини яхшилаш ва микронутриент етишмаслигини олдини олиш ва бартараф этиш бўйича “Йод етишмаслиги касалликлари профилактикаси тўғрисида” (2007й.) ва “Аҳоли ўртасида микронутриент етишмаслиги тўғрисида”ги (2010й.) Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 23 ноябрдаги “Аҳоли ўртасида микронунтриент етишмаслиги профилактикаси тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни амалга ошириш чора-тадбирлар ҳақида”ги 260-сонли қарорлари ҳамда дастур ва лойихалар тадбиқ этилмоқда. Жумладан:

-хаёт учун муҳим бўлган микронутриентларни саплементацияси: фертил ёшдаги аёллар ва ўсмир қизлар орасида–темир моддаси ва фоле кислотаси, 2 ёшгача бўлган болалар ўртасида–темир моддаси, 6 ойдан 5 ёшгача бўлган болалар ўртасида–А витамини;

-озик-овқат маҳсулотларини бойитилиши (фортификация)–овқат тузини йодлаш, минераллар ва витаминлар билан I-навли бўғдой унини бойитилиши;

-аҳоли ўртасида тўғри оқатланиш ҳамда микронутриент етишмаслиги натижасида келиб чиқадиган ҳолатларини олдини олиш бўйича тушунтириш ва тарғибот ишларини олиб борилмоқда.

Амалга оширилаётган барча тадбирлар паст бўйлилик, туғма аномалиялар, микронутриентлар етишмаслиги билан боғлиқ бўлган касалланиш ҳолатларининг камайишига олиб келади ва бу ўз навбатида оналар ва болалар ўлими кўрсаткичларининг тушишини таъминлайди.

Мустақилликнинг илк йилларидан бошлаб, Президентимиз ва давлатимиз томонидан ўсиб келаётган ёш авлодни жисмонан соғлом ҳамда ақлан етук бўлиб вояга етишлари учун барча шарт-шароит ва имкониятлар яратилмоқда. Мазкур жараёнларни узлуксиз давом эттириш мақсадида Ўзбекистон бозор иқтисодиётининг барча босқичларида эзгу мақсад ва режалар, кучли ижтимоий сиёсат ўзининг тараққиёт дастурига асосланган

холда олиб борилмоқда. Ушбу сиёсатнинг ёрқин намунаси сифатида соғлиқни сақлаш тизимида олиб борилаётган кенг қамровли ислохотларни мисол қилиб кўрсатиш мумкин. Унинг асосий йўналишларидан бири оналик ва болалиқни муҳофаза қилиш масалаларида янги концептуал ёндошувлар бўлиб, улар соғлом авлоднинг дунёга келиши ва тарбияланишига доир барча шароитларнинг яратилишига йўналтирилгандир.

Бугунги кунда, Ўзбекистон каби вилоятимизда ҳам кенг миқёсда соғломлаштириш тадбирлари олиб борилмоқда. Бундан кўзланган асосий мақсад–“Соғлом она–соғлом бола” мақсадига эришишдир. Андижон вилояти соғлиқни сақлаш тизимида аҳоли ўртасида тиббий саводхонликни ошириш, соғлом турмуш тарзи тамойиллари ва соғлом оилани шакллантириш борасида қатор тадбирлар амалга оширилмоқда. Вилоятда 7-апрель “Бутунжахон саломатлик куни” оммавий тадбир сифатида нишонланмоқда. Ушбу тадбирда бошқарма тизимидаги тиббиёт муассасаларида Республика соғлиқни сақлаш вазирлиги тасарруфидаги республика ихтисослашган илмий-амалий тиббиёт марказлари (Республика акушерлик ва гинекология, педиатрия, онкология, фтизиатрия ва пульмонология, травматология ва ортопедия илмий амалий марказлари, Республика перинатал маркази, Республика ОИТСга қарши кураш маркази), Андижон Давлат тиббиёт институти, вилоят муассасаларининг мутахассислари иштирокида 13 та соҳа ходимлари учун мастер класслар ўтказилди. Жами мастер классларда 1025 нафар мутахассислар иштирок этдилар. 740 та умумтаълим мактаблари, 129 та касб-хунар коллежлари ҳамда академик лицей ўқувчилари ўртасида саломатлик кунига бағишланган соғлом турмуш тарзи тамойилларига мавзусидаги диктантлар ва иншолар ёзиш бўйича танлов ўтказилди. Тадбир давомида театрлаштирилган сахна кўринишлари орқали соғлом турмуш тарзи тамойиллари аҳолига намоиш этилди.

Инсонларни вафотидан сўнг хотирлаш, ҳаётлигида кадрлаш бу инсоннинг буюк фазилатларини хис қилган ҳолатда 9 май “Хотира ва кадрлаш куни”ни тиббий соҳасида узоқ йиллар намунали фаолият кўрсатиб,

бошқаларга ўрناق бўлган мархум ва мархума тиббиёт ходимлари хаётини эслаш, ёш ходимларга ўрناق қилиб кўрсатиш ҳамда хозирда нафақада бўлган нуроний фахрий тиббиёт ходимларини босиб ўтган йўлини ибрат мактаби эканлигини шогирдларига қадрлаш анъана тусига айланди. Ўтган давр мобайнида 21 нафар мархумлар ва 27 нафар меҳнат фахрийлари учун “Инсон қадри улуғ–хотираси муқаддас” номи билан театрлаштирилган байрам тадбири ўтказиб келинмоқда.

1 июнь халқаро болаларни химоя қилиш кунига бағишлаб, “Ҳар бир фарзандга меҳр, эътибор!” шиори остида тиббиёт ярмаркаси ўтказилиб келинмоқда. Ушбу тадбирларда нафақат болалар балки, уларнинг оила аъзолари ҳам саломатлиги юзасидан тиббий текширвлардан ўтказилиб, керакли маслаҳатлар берилмоқда.

Ўқувчи ва ёш спортчиларга кўрсатилаётган тиббий хизмат сифати таҳлил қилинганда шаҳар бўйича 56586 нафар ўқувчилар бўлиб, шуларнинг 56473 нафари (99.8%) тиббий кўриқдан ўтказилиб, I-саломатлик гуруҳига 93653 нафари (60.3%), II-саломатлик гуруҳига 19596 нафари (34.7%), III-саломатлик гуруҳига 2767 нафари (4.9%) ажратилди. Шулардан мунтазам равишда спорт билан шуғулланган болаларда жисмоний ривожланиш кўрсаткичлари ўрганилганда оғирлик индекси 26.7 фоизни ташкил қилиб, ўтган йилга нисбатан 3.3 фоизга, бўйи 138.6 см ни ташкил қилиб ўтган йилга нисбатан 2.5 смга, кўкрак айланаси 68.8 смни ташкил қилиб ўтган йилга нисбатан 2.3 смга ортганлиги аниқланди. I-саломатлик гуруҳидаги болалар сони 60.3 фоизни ташкил қилиб, ўтган йилга нисбатан 4.4 фоизга ошган ҳолда II-саломатлик гуруҳидаги болалар сони 34.7 фоизни ташкил қилиб ўтган йилга нисбатан 3.4 фоизга камайди, III-саломатлик гуруҳидаги болалар сони 4.9 фоизни ташкил қилиб ўтган йилга нисбатан 1.1 фоизга камайди

Болаларни спортга жалб қилиниши натижасида 2011 йил якунлари билан саломатлик гуруҳларидан I-мутлоқ соғлом болалар 2011 йил 3 ойлик билан 60,3% ни ташкил этиб, 4,4% га ортиш кузатилди, 2-саломатлик гуруҳидаги болалар 2011 йил 3 ойлик билан 34,7% ни ташкил этиб, 3,4% га,

3-саломатлик гурухига 2011 йил 3 ойда 4,9% ни ташкил этиб, 1,1% га камайиш кузатилган. Касалликлар динамикаси бўйича 2011 йил 3 ойга нисбатан ЎРВИ 19,8% га, пневмония 24,5% га, бронхит 32,6%, скалиоз 12,1% га камайиш кузатилди. Республика соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан 2011 йилда тасдиқланган "Баркамол авлодни шакллантиришда жисмоний тарбия ва спортнинг тиббий асослари" услубий қўлланмаси шаҳар тиббиёт бирлашмаси тизимида 9 дона келтирилиб, улардан 2 донаси ўзбек тилида, 7 донаси рус тилида чоп этилиб, барча даволаш профилактикаларига тақсимот қилинди.

Болаларни спорти бўйича олиб борилаётган ишлар оммавий ахборот воситаларида, яъни Андижон телерадиокомпанияси, Ўзбекистон спорт каналида ёритиб берилди.

Хулоса қилиб шуни таъкидламоқчиманки, Ўзбекистон мустақиллик йилларида тиббиёт соҳасида кенг қамровли туб ислохатларни амалга оширди, янги ва улкан ютуқларни қўлга киритди. Яқинда жаҳондаги энг нуфузли халқаро ташкилот—"Save the children" ("Болаларни асрайлик") ташкилоти томонидан тузилган жаҳон рейтингига болаларни саломатлигини мустаҳкамлаш борасида Ўзбекистон катта ғамхўрлик кўрсатилаётган энг илғор етакчи ўн мамлакат қаторига киритилди. Биласизми, бу ҳолис халқаро эътироф Ўзбекистон инсон, унинг манфаати йўлида ғамхўрлик кўрсатаётган давлат эканини аңлатади.

III БОБ. АНДИЖОННИНГ МАЪНАВИЙ-МАДАНИЙ РИВОЖЛАНИШИ

3.1. Маънавий-маданий марказлар юксалиши

1990 йилларда улкан бунёдкорлик ишларига сафарбар этилган андижонликларнинг маданий дам олиши, кўнгилли хордиқ чиқаришига ҳам катта эътибор қаратилди. Андижон шаҳри марказидаги Навоий номли маданият ва истироҳат боғи ўтган асрнинг 60-70 йилларида гуркираб ривожланган. Бу ерда ёзги мавсумда сайллар уюштирилиб, Маъмуржон Узоқов, Таваккал Қодиров, Фахриддин Умаров, Тамарахоним, Мукаррама Турғунбоева, Эргаш Каримов, Роза Каримова, Ғуломжон Рўзиқулов, Санобар Раҳмонова сингари эл севган таниқли санъаткорлар, Ғофир Ғулом, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор, Комил Яшин, Саид Аҳмад, Саида Зунунова каби ёзувчи ва шиорлар иштирокида катта концертлар, шеърят кечалари ташкил этилган. Ғўза чеканкаси тугаб, пахта теримига яқин қолганда далада ишловчилар ўтирган бортли машиналар қатор-қатор бўлиб боғ томон йўл оларди. Бирок саксонинчи йиллар охирига келиб маданият ва истироҳат боғидан одам қочиб, ташландиқ бир ахволга келиб қолди. 1997 йили боғ ташкил этилганлигининг 65 йиллиги муносабати билан уни қайта реконструкция қилиш режаси ишлаб чиқилди. Пастқам чойхоналар бузиб ташланди. Ёзги концерт зали қурилди. Янги атракционлар ўрнатилди. Чор-атрофга манзарали дов-дарахтлар экилди. Андижоннинг рамзига айланган Семурғ куши хайкали қайта таъмирланди. 1998 йили боғнинг кириш дарвозаси бузиб ташланиб, унинг ўрнида махобатли арк барпо этилди. Унинг эни 33 метр, бўйи 9 метрдан иборат бўлиб, 16 устун кўтариб туради. Пештоққа битилган шарқ миниатуралари аркка шарқона руҳ бағишлади. Орадан икки йил ўтиб 2000 йили боғда атрофи сув билан ўралган ёзги амфитеатр қуриб битказилди ва бу ерда биринчи марта вилоят меҳнаткашларининг барам тадбири ўтказилди. Илгари бундай тадбирлар вилоят ҳокимлиги биноси олдидаги тор майдонда ташкил этиларди. Шундан сўнг Пиёнбозор ҳудудидаги собиқ

Пушкин номли боғ қайта реконструкция қилиниб, (сўлим масканга) Болалар боғига айлантирилди.

Вилоятдаги Аббос Бакиров номидаги Андижон Давлат Ёшлар театри фаолият юритиб келмоқда. Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг (2002 йил 8 октябрдаги 347-, 2003 йил 17 апрелдаги 185-, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 14 мартдаги ПК-29-сонли қарорларига мувофиқ вилоятдаги 23 та кинотеатрдан 14 таси биржа савдолари орқали сотилиб, хусусийлаштирилган. (1. Андижон шаҳридаги Чўлпон номли кинотеатр (850 кишига мўлжалланган). 2. Андижон шаҳридаги "Шарқ" кинотеатри (200 кишига мўлжалланган). 3. Андижон шаҳридаги Нодира номли кинотеатр (80 кишига мўлжалланган). 4. Андижон шаҳридаги "Хиндистон" кинотеатр. 5. Избоскан туманидаги "Осиё" кинотеатри. 6. Пахтаобод туманидаги "Ёшлик" кинотеатри. 7. Қўрғонтепа туманидаги "Шарқ" кинотеатри. 8. Улуғнор туманидаги "Навбахор" кинотеатри. 9. Асака шаҳридаги "Дўстлик" кинотеатри. 10. Шаҳрихон туманидаги "Шаҳрихон" кинотеатри. 11. Бўз туманидаги "Гулистон" кинотеатри. 12. Мархамат туманидаги Увайсий номли кинотеатри. 13. Олтинкўл туманидаги "Озодлик" кинотеатри. 14. Хўжаобод туманидаги А.Навоий номли кинотеатр. 15. Булоқбоши туманидаги М.Исмоилий номли кинотеатр. 16. Шаҳрихон тумани Холдевлонбекда жойлашган кинотеатр. 17. Жалакудук туманидаги Ойбек номли кинотеатр. 18. Хонобод шаҳар Нодира номли кинотеатр. 19. Андижон туманидаги "Наврўз" кинотеатри. 20. Асака туманидаги "Юлдуз" кинотеатри. 21. Қорасув шаҳридаги Бобур номли кинотеатр. 22. Балиқчи туманидаги "Баҳор" кинотеатри. 23. Балиқчи тумани Чинобод ҚФЙдаги Нодира номли кинотеатр.)

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 5 майдаги 209-сонли қарорига асосан 9 та кинотеатр инвестиция киритиш шarti билан бепул берилган. Шундан Шаҳрихон тумани Холдевлонбек қишлоғида жойлашган кинотеатр тендр комиссияси томонидан қайта сотувга қўйилган. Хонобод шаҳридаги "Нодира" номли кинотеатр "Камолот" ЁИХ

вилоят бўлими кенгаши балансига ўтказиб берилди. Олтинкўл тумани "Озодлик" номидаги кинотеатр тадбиркор Ф.Исмоилов томонидан "Камолот" ЁИХ Олтинкўл туман бўлимига хадя қилинди.

Ҳозирги кунда Андижон вилоятида 861 та маҳалла, 5 та шаҳарча, 95 кишлоқ фуқаролар йиғинлари фаолият кўрсатмоқда. Эндиликда маҳалла ҳаётнинг энг қайноқ нуқтаси, жамият аҳолисининг турли тоифалари манфаатлари уйғунли-гини таъминлайдиган, фуқароларнинг кундалик ҳаётида хилма-хил масала ва муаммоларни биргаликда ҳал қилинадиган обод бир маскандир. Маҳалла бошқарув шаклларида биридир. У орқали фуқаролар ижтимоий-сиёсий, маънавий-мафкуравий жараёнларда фаол иштирок этмоқда. Истиқлол йилларида Андижон маҳаллалари ҳудудида жами 721 та за-монавий жиҳозланган маҳалла гузари бунёд этилди. Улар маҳалла ҳаётида муҳим ўринга эгадир. Фуқаролар йиғин-лари фаолияти самарадорлигини оши-риш, аҳолининг маданий-маиший эҳтиёжларини таъминлашда ҳам уларнинг хизмати каттадир.

Учрашувлар ва мулоҳазалар, кундалик тадбирлар, жонли суҳбатлар, шах-мат ва шашка мусобақалари, долзарб мақолалар бўйича фикр алмашувлар, шеърхонлик ва китобхонлик, санъат кечалари ўтказилмоқда. Бу ўринда Ан-дижон шаҳридаги «Мирпўстин», «Шўр-булок», Андижон туманининг «Шарқ юлдузи», «Чўлпон», «Хортум», Булокбоши туманидаги «Ширмонбулок», Асака шаҳридаги «Дўстлик», Олтинкўл туманидаги «Қайирма» маҳаллалари гузарлари, замонавий биноси, маҳалла-ларининг саранжом-саришталиги фуқароларнинг аҳиллиги ва фаоллиги билан, ўз фаолияти билан ўзгаларга ибрат бўлмоқда.

Давлат ва нодавлат ташкилотлари билан ҳамкорликда ўтказилаётган ҳар йилги фуқаролар йиғини фаолиятига оид ўнлаб кўрик-танловлар, спорт мусобақаларида Андижон шаҳридаги Имом Бухорий номидаги маҳалла оқсоқоли **Муҳаммаджон Исмоилов**, Сой маҳалла оқсоқоли **Алижон Махмудов**, Андижон туманидаги «Қайрағоч» маҳалласи оқсоқоли **Муҳаммаджон Тўйчиев**, Асака шаҳридаги Улуғбек номидаги маҳалла раиси

Кимёхон Камолова, Булокбоши туманидаги Янгиариқ маҳалласи раисаси **Оминахон Раззоқова**, Марҳамат туманидаги Мингтепа маҳалласи раисаси **Хайрихон Эгамбердиева** фаоллик билан қатнашдилар.

Маҳалла фаолларидан Ватанимизнинг юксак ордени ва медаллари бўлмиш «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан Жалолқудук туманидаги **Усмонжон Каримов**, «Дўстлик» ордени билан Андижон туманидан **Икромжон Ашрабиев**, «Шухрат» медали билан Хўжаобод туманидан **Раънохон Мадраҳимова**, Балиқчи туманидан **Комилжон Ҳайдаровлар** тақдирланганлар.

Жалолқудук туманидаги Тешиктош қишлоғи фуқаролар йиғини раисаси **Арофатхон Икромова** ҳам ана шундай фидойи инсонлардан. Бу қишлоқда бешта маҳалла бор, чиройли, шинам гузарлар шаҳар маҳаллаларидаги гузарлардан кам жойи йўқ.

Андижон маҳаллаларига тадбиркор ва хунармандлар яқиндан кўмак бермоқда. Ҳар қайси маҳалла фуқаролар йиғинининг ўзига хос ишлаб чиқариш ва хизмат инфратузилмаси мавжуд.

Андижон шаҳридаги 73 та маҳалла фуқаролар йиғинига Бобур номидаги Андижон давлат университетининг 73 профессор-ўқитувчилари, кафедра мудирлари, деканлари, проректорлари бириктирилган бўлиб, улар маҳалла фуқаролар йиғинлари раҳбарияти билан ҳамкорликда маҳаллаларда ижтимоий сиёсий, маданий-маънавий, мафкуравий соҳаларда тизимли, мунтазам иш олиб бормоқда.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг 2010 йил 3 декабрдаги 116-II сонли қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенатининг 2010 йил 12 ноябрда ўтказилган кўшма мажлисидаги “Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси” мавзуидаги маърузасининг асосий қоидалари ва хулосаларини амалга ошириш юзасидан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси

Сенатининг 2010 йилга ва кейинги йилларга мўлжалланган ҳаракат дастури” бешинчи бўлимида фуқаролик жамияти институтларини шакллантириш ва ривожлантириш бўйича бир қатор вазифаларга асосан вилоятда дастурнинг ижроси бўйича фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш институти-маҳалла фаолият юритишининг ташкилий асосларини янада такомиллаштириш, унинг вазифалари кўламини кенгайтириш, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари билан билан ўзаро яқин муносабатларини таъминлаш мақсадида маҳаллий вакиллик органлари томонидан олиб борилаётган ишларни янада кучайтириш долзарб аҳамиятга эга.

Қўйилган мақсад ва вазифаларни ижросини таъминлашда бугунги кунда вилоятда 6 та шаҳарча, 94 та қишлоқ ва 867 та маҳалла фуқаролар йиғинлари, 400 дан зиёд нодавлат нотижорат ташкилотлари, сиёсий партияларнинг вилоят, шаҳарлар ва туманлар бўлимларининг ижтимоий шерикчилик тамойилини амалга оширишдаги фаолиятини самарадорлигини ошириш учун маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг ўз ваколатлари доирасида олиб бораётган ишларини ривожлантириш зарур.

Шу мақсадда “Маҳалла” хайрия жамоатчилик фонди, “Камолот” ёшлар ижтимоий ҳаракати, хотин-қизлар кўмитаси ва бошқа жамоат ташкилотларининг Давлат дастурининг ижроси бўйича қабул қилаётган қарорлари ва дастурларида ўзаро ҳамкорликни узвийлигига эришиш муҳим аҳамият касб этади.

Маҳалланинг аҳолини манзилли ва ижтимоий қўллаб-қувватлаш марказига айлантириш, тадбиркорлик ва оилавий бизнесни ривожлантириш, маҳалланинг давлат бошқаруви органлари фаолияти устидан жамоатчилик назорати тизимидаги вазифаларини янада кенгайтиришда бозор инфратузилмаси субъектларининг фаолиятини аҳоли ўртасида кенг тарғиб қилиш, кўрғазмали семинарлар ташкил этиш орқали тадбиркорлик кўникмаларини шакллантириш керак.

Аҳолига хизмат кўрсатиш даражасини оширишда тадбиркорлик субъектларига қулай шароитлар яратиб бериш орқали тадбиркорликни янада

ривожлантириш, ҳар бир маҳаллада бу борада жамоат ташкилотлари фаолияти даражасини ошириб бориш, қилинган ишлар юзасидан ҳисоботлар тақдим этишда ҳар бир идоранинг фақат ўз ташаббуси билан амалга оширган ишлари сарҳисобини юритиш орқали самарадорликка эришиш муҳим ҳисобланади.

Вилоятдаги шаҳарча, қишлоқ ва маҳалла фуқаролар йиғинлари маҳаллий ижро ҳокимияти органларининг ваколатига кирувчи 30 дан ортиқ ваколатларни бажариб келмоқда. Чунончи, фуқаролар йиғинлари орқали аҳолини аниқ йўналтирилган тарзда ижтимоий муҳофаза қилиш, ҳудуддаги корхона ва ташкилотлар, муассасалар, фермер хўжаликлари раҳбарлари ҳисоботларини эшитиш, ҳудуддаги барча муаммоларни фуқаролар йиғинлари орқали ҳал этиш тизимли равишда амалга ошириб келинмоқда.

Фуқаролар йиғинларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, уларни етарли бино ва жихозлар билан таъминлаш ишлари йўлга қўйилган. 2011 йил мобайнида Андижон шаҳридаги Боғишамол, Хўжаобод туманидаги “Андижон”, Пахтаобод туманидаги Тўққизбоғ, Жалақудуқ туманидаги Бозорбоши, Марҳамат туманидаги Бўрибоши, Андижон туманидаги “Истиклол” маҳалла фуқаролар йиғинлари янги барпо этилган, 80 дан ортиғи янги бино билан, 274 таси компьютер жамламалари билан таъминланган.

Шунингдек, фуқаролар йиғинлари томонидан аҳолини манзилли ижтимоий муҳофаза қилиш борасида камчиликлар ва қонунбузилиш ҳолатлари содир этилмоқда. Бу борада ўзини ўзи бошқариш органларининг фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича олиб борилаётган ишларни кучайтириш талаб этилмоқда.

3.2. Илм, фан-таълим ва спорт келажак пойдовори

Истиклол йилларида Андижон Ўзбекистоннинг илмий марказларидан бири бўлиб қолди. Президент Ислон Каримов юрт мустақилликка эришган экан, бундан буён илму-фан ва Олий таълим бутун республика бўйича ривож топиши керак, бунда марказ ва чекка минтақада бу жараён бир хил тараққий этиши кераклигини таъкидлаган. Бу деган сўз ҳар бир вилоятда фан ҳам, олий таълим ҳам бир маромда ривожланиши демакдир.

Мухтарам Президентимиз Ислон Каримов алоҳида таъкидлаганидек, биз фарзанд-ларимизнинг нафақат жисмоний ва маънавий соғлом ўсиши, балки уларнинг энг замонавий интеллектуал билимларга эга бўлган, уйғун ривожланган инсонлар бўлиб, XXI аср талабларига тўлиқ жавоб берадиган баркамол авлод бўлиб вояга етиши учун зарур барча имконият ва шароитларни яратишни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйганмиз.

Бутун мамлакатимизда бўлганидек, Андижонда ҳам мустақиллик йилларида илм-фан, таълим-тарбия, маданият масалаларига алоҳида эътибор берилмоқда.

Бугун Андижон вилояти аҳолисининг 60 фоизини ёшлар ташкил этмоқда. Келажакда бу кўрсаткич янада ортади. Шундан келиб чиқиб, навқирон авлод вакилларининг билим олиши, касб-ҳунар ўрганиши, илм-фан, санъат ва спорт соҳаларида ўз истеъдодларини намоён этиши ва рўёбга чиқариши учун барча шароитлар яратилди.

2004-2009 йилларда мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий дастури доирасида 5 та янги мактаб қурилди, 20 та мактаб тубдан реконструкция қилинди ва капитал таъмирланди, замонавий талаблар асосида жиҳозланди.

Катта мактаблар капитал таъмирдан чиқди, янгилари барпо этилди, уларнинг моддий-техник базаси янада мустаҳкамланди. 2 та академик лицей, 13 та касб-ҳунар коллежи, 6 та мактабда янги спорт зали ва стадионлар ишга туширилди.

Андижонда биринчи бўлиб «Шўрбулок» маҳалла фуқаролар йиғини худудида ёшлар учун замонавий спорт академияси ҳамда мажмуаси қурилиб ишга туширилди.

Вилоятдаги академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида 80 мингдан зиёд талаба таълим-тарбия топмоқда, уларга 5 мингдан зиёд малакали педагог таълим бермоқда. Ҳозирда вилоятда Бобур номли Андижон давлат университети, Мухандислик-иқтисодиёт институти, Андижон давлат тиллар педагогика институти, Тиббиёт ҳамда Қишлоқ хўжалик институтлари мавжуд. Улардаги 20 минг талабага 1,5 мингдан ортиқ профессор-ўқитувчилар таълим-тарбия бермоқда.

Советлар даврида Андижон, Наманган ва Фарғона вилоятлари Олий ўқув юр்தларининг биронтасида диссертация ҳимоя қилинадиган Ихтисослашган Кенгашлар йўқ эди. Мустақиллик йилларида биргина Андижон шаҳридаги Олий ўқув юр்தларида 3 та Ихтисослашган илмий кенгаш самарали фаолият кўрсата бошлади. Бири Андижон Тиббиёт институти профессори Мамазоир Хўжамбердиев раислигида тиббий фанлар бўйича номзодлик диссертацияси ҳимоя қиладиган Ихтисослашган кенгаш бўлиб, унда кўплаб номзодлик диссертациялари ҳимоя қилиниб олимлар сафига янги-янги тадқиқотчилар қўшилди.

1993 йил 26 мартда Бобур номли Андижон давлат университетида Ватан тарихи мутахассислиги бўйича профессор Р.Т.Шамсутдинов раислигида Ихтисослашган кенгаш очилди. Кенгаш 1993-1998 ва 2005 йилда фаолият кўрсатди. Бу кенгаш орқали Ватан тарихи мутахассислиги бўйича 20 га яқин диссертациялар ҳимоя қилинди. Тарих фанлари номзоди илмий унвонига эга бўлган мутахассислар Андижон, Тошкент, Навоий, Қарши шаҳридаги Олий ўқув юр்தларида ҳозирда проректор, декан, кафедра мудири лавозимларида фаолият кўрсатаётган тарихчи олимлар айни Андижон давлат университетидаги Ихтисослашган кенгашда диссертация ҳимоя қилганлар. Иқтисод фани йўналиши бўйича Андижон иқтисодиёт ва муҳандислик институтида Ихтисослашган кенгаш қисқа муддатда бўлсада фаолият

кўрсатди. Андижон олий ўқув юртларида магистратура, аспирантура ва докторантуралар очилиши ва фаолияти ҳам вилоят илмий салоҳиятини кўтаришда муҳим рол ўйнади.

Андижонлик иқтидорли олимлар республика марказидаги Ихтисослашган Кенгашларга ҳамда Олий аттестация комиссиясига аъзо бўлганликлари ҳам вилоятдаги илмий салоҳиятни кўтаришда муҳим омиллардан бири бўлди.

Андижонда Бобур ва бобурийларнинг бой ва бетакрор меросини ўрганиш борасида ҳам илм кишилари томонидан мустақиллик йилларида ибратли ишлар амалга оширилди. Бу ўринда табиатшунос олим, юртпарвар, ватанпарвар, шижоатли, журъатли инсон Зокиржон Машрабовнинг ташаббусини алоҳида қайд этиш лозим. Унинг сайи-ҳаракати билан 1992 йилдаёқ Бобур халқаро илмий-амалий экспедицияси ташкил этилди. Экспедициянинг биринчи илмий сафари (1992 йил 19 майдан 19 июлгача) Эрон, Туркия, Иордания, Сурия, Саудия Арабистони, Бирлашган Араб Амирлиги, Покистон, Афғонистон, бўйлаб амалга оширилди. Экспедиция аъзоси профессор Р.Т.Шамсутдинов ўша 1992 йил октябрида Ҳиндистон сафарида бўлиб, кўплаб манба ва материаллар тўплаб келди, улар асосида “Бобур изидан”, “Буюк бобурийлар сулоласи”, “Буюк бобурийлар салтанати” номли китобларини нашр этди, вилоят телевиденияси орқали 5 та видеофилм тайёрлаб намоиш этди.

1993 йил 23 декабрдан Зокиржон Машрабов раҳбарлигида халқаро Бобур жамғармаси ўз фаолиятини бошлади. Жамғарманинг илмий экспедицияси 10 дан Шарқ мамлакатлари бўйлаб автомобилда илмий сафарлар уюштириб, 200 минг км ортиқ масофани босиб ўтди. Бобур ва бобурийлар қадамжойлари, уларнинг илмий меросига оид янги маълумотлар тўплаб, уларни илмий истеъмолга киритди. Мазкур маълумотлар асосида 10дан зиёд илмий хужжатли бадий асарлар (З.Машрабов, С.Шокаримов “Асрларни бўйлаган Бобур” С.Жалилов “Бобурнинг Фарғона давлати”, “Бобур ва Андижон”, Қамчибек Кенжа “Хинд сориға”, Х.Султонов

“Бобурнинг тушлари”, “Бобурийнома”, Т.Низом “Уч сўз”) 10 га яқин хужжатли, видео фильмлар (Ф.Расулов “Бобур изидан”, “Муқаддас кадамжолар”, Т.Рўзиев “Бобур саломи”, “Бобур номидаги халқаро илмий экспедиция”, Т.Ҳамидов “Ифтихор” ва ҳаказо) яратилди.

Бобур халқаро жамғармаси ташкил топганидан бери Бобурийлар, кейинчалик Темурийларнинг бой ва бетакрор меросини излаш, ўрганиш, уларни ўзбекчага ўгириш борасида кўплаб илмий сафарлар уюштириб катта кўламдаги эзгулик ишларини амалга оширди ва бу жамғарма бутун Марказий Осиё ва унинг ташқарисида маълум ва машхур бўлиб кетди. Андижон шаҳри Бобурийлар тарихи, маданияти, меросига бағишланган халқаро илмий анжуманлар ўтказиладиган марказ бўлиб қолди. 2010 йили Бобур жамоат фонди Муҳаммад Хайдар мирзонинг “Тарихий Рашидий” асарини ўзбек тилига таржима қилинган китобини нашр этилиши Ўзбекистон тарихи, жумладан Андижон тарихини ўрганишда муҳим аҳамият касб этмоқда. Бобур жамоат фонди “Бобур энциклопедиясини” тайёрлаб нашриётга топширди. Бу фонд кейинги вақтларда буюк Амир Темур изидан Россия Федерацияси, Кавказ орти мамлакатларига илмий сафар уюштириб маълум натижаларга эришмоқда.

Ўзбек тилшунослигининг фан сифатида шаклланишида Андижонлик олимларнинг ҳам хиссаси катта. Хусусан, ўзбек диалектологияси, орфографияси, орфоэтияси, лексикографияси ва лексикологиясининг шаклланиши Олтинкўл тумани Сарой қишлоғида таваллуд топган, Ўзбекистон Фанлар Академияси Тил ва адабиёт институтида бўлим мудири бўлиб ишлаган профессор Собиржон Иброҳимов номи билан боғлиқдир. Унинг “Ўзбек тилининг Андижон шеваси”, “Ўзбек тилининг касб-хунар лексикаси”, “Навоий асарлари луғати (ҳамкор)” сингари асарлари ўзбек тилшунослигининг олтин фондига айланди. Андижонлик етук тилшунос кадрлар тайёрлашда ҳам самарали фаолият кўрсатди. Филология фанлари доктори, Фатхиддин Исоқов, филология фанлари номзодлари Азимжон Турғунов ва Аҳмаджон Жўрабоевлар бевосита Собиржон Иброҳимовнинг

илмий маслаҳатчилиги ва раҳбарлигида докторлик ва номзодлик диссертацияларини ҳимоя қилдилар. С. Иброхимовнинг шогирди Ф.Исҳоқов ўзбек тили тарихи бўйича катта илмий тадқиқот ишларини амалга оширди. Унинг Гулханийнинг “Зарбул масал асари” номли ва “Бобур асарларининг қисқача изоҳли луғати” каби асарлари кенг илмий жамоатчилик томонидан илиқ кутиб олинди.

Андижон қишлоқ хўжалик институтида қишлоқ хўжалиги муаммолари ечими устида илмий тадқиқот ишлари олиб борилмоқда. Президентимиз И.А.Каримовнинг ташаббуси ва раҳбарлигида мамлакат аҳолисини ўзимизда етиштирилган ғалла билан таъминлаш юзасидан махсус дастур ишлаб чиқилган. Ушбу дастурдаги вазифаларни амалда бажариш учун Республикамиз бўйича 2012 йилда 1337,4 минг гектар, 2013 йилда 1359,6 минг га ғалла майдонлари ажратилди. Ҳосилдорлик ўтган ҳосил йилида гектарига 53,6 ц ни ташкил этди. Етиштирилган ғалланинг қарийб 60 % и ғўза қатор ораларига экилган майдонлардан олинди. Республикада ғаллачилик билан шуғулланаётган фермер хўжаликлари сонини йилдан-йилга ортиб бораётганлигини ҳисобга олиб бугунги кунда мамлакатимизда пушталар орасига кузги бугдой уруғини агротехник талаб даражасида экувчи махсус сеялканинг шу кунгача йўқлиги уни ишлаб чиқишни таъқоза этмоқда ва бу ҳолат бугунги куннинг долзарб муаммолардан бири бўлиб келмоқда.

Ушбу муаммони ҳал қилиш мақсадида институт профессори, т.ф.д. Т.С.Худойбердиев раҳбарлигида «Ғўза қатор ораларига кузги бугдой экиш сеялка» ни, бундан ташқари «Очиқ майдонларга кузги бугдойни экиш сеялка» ларини яратиш бўйича илмий мактаб яратилди ва юқоридаги сеялкаларнинг нусхалари тайёрланди.

Шунингдек, институт профессор-ўқитувчилари томонидан қишлоқ хўжалигида пахта ва ғаллани зараркунандалардан ҳимоя қилиш бўйича амалий ишлар бажарилмоқда. Жумладан, б.ф.д. Б.А.Сулаймонов ва «Ўсимликлар ҳимояси ва карантин» кафедраси доценти М. Юсуповалар томонидан қишлоқ хўжалик экинларини хашоротлардан биологик усулда

химоя қилиш бўйича «Олтинкўзни кўпайтириш ускунаси» яратилди. Ҳозирда ушбу ускуна ёрдамида Республикаимизнинг Андижон, Фарғона, Наманган, Қашқадарё вилоятлари ва Қарақолпоғистон Республикаси фермер хўжаликларида ғўзадаги ўсимлик битлари, трипелар, ўргимчаккана, тунлам капалакларининг тухуми ва ёш куртларига қарши олтинкуз фойдали хашороти кўпайтирилиб, пахта ва ғалла майдонларига тарқатилмоқда.

Ҳозирда «Ўсимликлар химояси ва карантини» кафедраси доценти М.Юсупова томонидан «Трихограммани трихокарта усулида тарқатиш», шунингдек «Биосервис» илмий ишлаб чиқариш марказида трихограмма, олтинкўз, бракон каби энтомафағлар ишлаб чиқарилиб, ғўза, ғалла, мева ва сабзавот экинларини биологик усулда химоя қилиш кенг йўлга қўйилди. «Биосервис» илмий ишлаб чиқариш маркази вилоятимизнинг 10 ортик туманларини фойдали хашоротлар билан таъминлашда ўзининг ҳиссасини кўшиб келмоқда.

Андижон тиббиёт фани ва унинг турли йўналиш ва тармоқлари ривож топган республикаимизда ва унинг ташқарисида маълум ва машҳур бўлган илмий марказлардан биридир. Андижонда тиббий фанларнинг юзага келиши ва ривожидида 1955 йилда Андижон давлат тиббиёт институтининг ташкил топиши билан боғлиқдир. Шундан бери бу фан бўйича кўплаб тиббий илм дарғалари етишиб чиқди. Улар қаторида профессорлардан Юсуфбек Отабеков, А.И.Алимов, Соаткул Жумабоев, И.Мардерштейн, Н.Соколов, С.Ю.Турсунов, А.С.Пўлатов, В.Г.Сухатерин, И.Қосимхўжаев, Комилжон Мирзаев, М.Соатов, Мамазоир Хўжамбердиев, Неъматжон Мамасаолиев, Алишер Шодмонов каби ажойиб фан кишиларини алоҳида таъкидлаш жоиздир. Бу каби олимларнинг тиббиёт илмига қўшган ҳиссаларини ёритиш алоҳида тадқиқот мавзuidир. Шу боис биз сўнгги вақтда илмий ҳаётда сермахсул фаолият олиб бораётган айримлари ҳақидагина фикр юритишни лозим деб билдик.

Ислом Каримов таъбири билан айтганда инсонни, унинг маънавий оламини кашф этадиган қудратли воситаларидан бири сўз санъати, бадиий

адабиётидир. Адабиётнинг инсоншунослик деб, шоир ва ёзувчиларни эса инсон руҳининг муҳандислари, деб таърифланиши бежиз эмас.

Адабиёт, сўз санъати азалдан халқимиз қалбининг ифодачиси, ҳақиқат ва адолат жарчиси бўлиб қолади¹.

Андижон кўҳна тарихи ва маданиятидан ташқари жаҳонгашта фарзандлари, олиму фузалолари, шоир ва адиблари билан ҳам машҳур.

Дилбар шоир, етук давлат арбоби Заҳриддин Муҳаммад Бобур Мирзо (1483-1530)нинг она юрти Андижон Бобораҳим Машраб (1657-1711)² Моҳларойим Нодира (1792-1842), озодлик ва эрк куйчиси Абдулҳамид Сулаймон ўғли Чўлпон (1897-1937) каби бетакрор истеъдод соҳибларига ҳам бешик бўлган.

Андижонда Рустам Раҳмон (1926-1994), Тўхташ Ашуров (1937-1994), Исмоил Тўлак (1947-2003), Усмонжон Шукуров (1946-2006), Ўзбекистон халқ шоири Муҳаммад Юсуф (1954-2001) каби адабиётимиз равнақига сезиларли ҳисса қўшган шоир ва адиблар яшаб ўтганлар.

Бугунги кунда пойтахт Тошкентда ва вилоятда ўттиздан зиёд андижонлик таниқли ёзувчи ва шоирлар яшаб ижод қилмоқдалар. Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Давлат мукофоти лауреати Муҳаммад Алининг шоир, адиб, публицист ва таржимон сифатида яратган асарлари унинг серқирра истеъдод соҳиби эканини кўрсатиб турибди. У тарихий мавзудаги романлари, достонлари, публицистик асарлари билан адабиётимиз хазинасини бойитаётган адибдир. Шунингдек, таниқли олимлар ва адиблар Ҳамидулла Болтабоев, Раҳмон Қўчқор, Шодмон Отабек, Миҳожиддин Мирзо, Абдунаби Бойқўзиев, Мунаввара Тошпўлатовалар пойтахтда яшаб ижод қилиб келмоқдалар.

Вилоятда йигирма нафар Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси бор. Улар Ўзбекистон санъат арбоби Олимжон Холдор (1932), Ўзбекистон халқ

¹ Каримов Ислоҳ. Юсак маънавият-енгилмас куч... 136-137

² Машрабнинг Андижонда туғилиб, бошланғич мактабдан сўнг Наманганга борганлиги ҳақида Малик Самарқандий, Боғистоний, Ҳандайликий, кейинроқ Ғафур Ғуломлар томонидан ёзиб қолдирилган.

шоири Тўлан Низом (1938), Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходимлари Турсуной Содикова (1944), Қамчибек Кенжа (1946), Қобил Мирзо (1947), филология фанлари доктори, профессор Ҳанифа Солихова (1939), шоир ва адиблар Фарид Усмон (1946), Абдухалил Қорабоев (1941), Ҳабибулло Турсунматов (1943), Одил Абдурахмон (1944), Одилжон Олимов (1944), Ҳалима Қорабоева (1946), Сотволди Ражабов (1946), Мунаввара Гиллабоева (1944), Омина Тожибоева (1948), Абдумутал Абдуллаев (1947), Ҳабиб Сиддиқ (1953), Замира Рўзиева (1957), Наби Жалолиддин (1962), Хуршидабону (1967) лардир.

Шу ўринда халқ шоири Тўлан Низомнинг мустақиллик дostonларини, Олимжон Холдорнинг ғазалларини, Турсуной Содикованинг насрий асарларини, Қамчибек Кенжанинг сафарномаларини, Замира Рўзиеванинг публицистик асарларини, Наби Жалолиддиннинг ҳикоялари ва “Ҳайём” романини, Хуршиданинг шеърлари ва “Самойинур” дostonини адабий жараёнда воқеа сифатида эътироф этилганини таъкидлаб ўтиш жоиз. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси вилоят бўлими қошида “Бобур издошлари” номидаги адабий тўғарак фаолият юритади. Бўлим раҳбари, шоира Хуршида олиб бораётган ушбу тўғаракдан кўплаб ёш истеъдодлар етишиб чиқмоқда. Уч юзга яқин аъзолари бўлган ушбу тўғаракда иштирок этаётган хўжаободлик ёш ижодкор Юлдузой Ўрмонова, олтинкўллик ёш таржимон Саидабону Абдусаломовалар Зулфия номидаги давлат мукофотиغا сазовор бўлдилар. Шохруҳ Жўраев, Садоқат Неъматова, Ҳамида Мамадалиевалар шеърят бўйича “Келажак овози” танловининг республика босқичи ғолиби, Нурилло Тўхтасинов, Зулфира Нўъмонова, Асмарбек Ҳақимовлар “Янги авлод” болалар фестивали республика босқичи лауреати бўлдилар.

Ўзбекистон халқ шоири Тўлан Низомнинг Бўз ҳамда Шаҳрихон туманларида адабий мактаби фаолият юритади. Шунингдек, Нусрат Абдусалом (Андижон шаҳри), Акрамжон Ҳамроқулов (Пахтаобод), Наби Жалолиддин (Андижон шаҳри), Абдурахим Бозорбоев (Марҳамат), Мўмин Сагтор (Улуғнор), Абдулла Комил (Избоскан) каби ижодкорларимиз

жамоатчилик асосида адабий тўғараклар машғулотларини олиб бориб, Андижон адабий муҳити ривожига ҳисса қўшиб келмоқдлар.

2009 йилдан буён вилоятда “Шаҳрихонсой мавжлари” водий ёш ижодкорлари анжумани ўтказиб келинмоқда. Ушбу анжуман адабий мактаб сифатида кўплаб истеъдодларни кашф этаётганлиги ҳамда йил сайин иштирокчилар сони ортиб бораётганлиги қувончлидир. Пойтахтдан ва водий вилоятларидан келган устозлар сабоқларини олган ёшлар Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси томонидан ўтказиладиган республика ёш ижодкорларининг “Истеъдод мактаби” семинарида иштирок этишга муваффақ бўлмоқдалар.

Адабий анжуманлар, ижодий учрашувлар, навоийхонлик, бобурхонлик, чўлпонхонлик кунлари, шеърят кечалари, мушоиралар вилоятда мунтазам ўтказилиб турилади. Халқ шоири Муҳаммад Юсуфнинг таваллуд кунини эса ҳар йили 26 апрелда шоир туғилиб ўсган Марҳаматда вилоятнинг қатор туманларидан, Республиканинг турли шаҳар, қишлоқларидан келган шоирнинг мухлислари иштирокида катта адабиёт байрамига айланиб кетади.

Буларнинг барчаси Андижонда адабий муҳит гуллаб-яшнаётганлигини намоён этади.

2010 йил март ойида Оқсаройда Ўзбекистон Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси ҳомийлик кенгашининг навбатдаги йиғилишида Президентимиз «*Спорт - ёшларни турли иллашлардан қайтарадиган, ҳал қилувчи аҳамиятга молик энг яхши воситалардан биридир. Спорт билан шуғулланган йигит-қизларнинг саломатлиги яхши, фикри тиниқ бўлади, улар оилада соғлом турмуш тарзини шакллантиришга ёрдам беради*», деб алоҳида таъкидлади. Ана шу мақсадда бундан 8 йил муқаддам ташкил этилган жамғарманинг амалий ёрдами билан Андижонда 87 та спорт иншоотлари бунёд этилди, шундан 55 та спорт заллари, 10 таси болалар спорт мажмуалари, 5 таси эса сузиш ҳавзаларидир.

Бутун Ўзбекистондаги каби, буюк истиқлол андижонлик спортчилар ҳаётида ҳам мутлақо янги саҳифа очиб берди. Президентимиз Ислом Каримов андижонлик спортчи ёшларнинг жаҳон майдонларида қўлга киритган ғалабаларини фахру ифтихор билан тилга олади. Юртбошимиз Андижон вилоятига «Амир Темури» орденини топширишга бағишланган тантанали маросимда Андижон ёшларининг спорт соҳасидаги зафарларини шундай таърифлаган эди: *“Андижон ҳақида гапирганда, спорт ҳақида тўхталмасдан иложи йўқ, чунки вилоятда кейинги йилларда том маънодаги спорт мактаблари шаклланиб бормоқда. Андижон спорт мактабининг ёрқин намоёндалари - олимпия чемпиони Муҳаммадқодир Абдуллаев, жаҳон чемпиони Ўткирбек Ҳайдаров, жаҳон кубоги голиблари Антонина Москалева ва Татьяна Левина каби халқаро майдонларда Ўзбекистонимиз байроғини баланд кўтариб келаётган моҳир спортчиларимиз билан бутун халқимиз ҳақли равишда фахрланади».*

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, республикаимизда ўтказилаётган «Умид ниҳоллари», «Баркамол авлод», «Универсиада» ўйинлари ва бошқа спорт беллашувларининг ўтказилиши ёшларимизнинг соғлом, баркамол бўлиб юртнинг ҳақиқий эгаси бўлиб етишишини таъминлашга хизмат қилмоқда. 2010 йил Андижонда болалар спорти йўналишида 13 та янги объект қурилмоқда ва реконструкция қилинмоқда. Бу 4 та мусиқа ва санъат мактаби, 4 та бассейн, 3 та мактабга қўшимча спорт зал қурилади ва капитал таъмирланади, Улуғнор туманида марказий ўйингоҳ капитал реконструкция қилинади, Андижон шаҳар Бўстон даҳасидаги Болалар ва ўсмирлар спорт мактабида 1-тип болалар спорт мажмуаси янгидан қурилади, демакдир. Юқорида айтилган қурилиш ва таъмирлаш ишларига вилоятимиздаги ҳомийлар томонидан 1,2 млрд. сўм сарфланса, жамғарманинг республика ғазнасидан 6,3 млрд. сўм сарфланади. Минтақамизда ягона ҳисобланган Андижон олимпия захиралари коллежи бевосита давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан барпо этилди. Бугунги кунда бу даргоҳда 1036 нафар талаба бир қанча спорт йўналишлари бўйича таълим олмоқда. Ҳозирги

вақтда вилоятда 30 та стадион, 577 спорт зали, 42 та сузиш ҳавзаси, 90 та теннис корти, 4660 спорт майдони мавжуд. 1996 йили Андижонда замонавий, халқаро миқёс-даги теннис корти барпо этилди. Бу спорт иншоотининг очилиш маросимида Президентимиз Ислоҳ Каримов шахсан қатнашди. Шундан бери Андижон теннис кортида халқаро «Фючерс» турнири ўтказилиб, дунёнинг барча бурчакларидан келган теннис усталари ташриф буюрди. Теннис ҳаваскорларининг «Авесто» номли клуби 2000 йилда ташкил топиб, унинг аъзолари кўплаб турнирларда қатнашмоқда.

ХУЛОСА

1991 йилнинг 31 августида Ўзбекистоннинг мустақиллиги ва суверенитети эълон қилинган эди. Мустақилликка эришган Ўзбекистон бутун жаҳон олдида ўз келажагини ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий-демократик давлат деб эълон қилди. Бу табарруқ кун Ўзбекистоннинг кўп минг йиллик тарихидаги порлоқ саҳифа бўлиб қолди. Мустақиллик халқимизни мустабид ва мафқуралашган тузум кишанларидан озод қилди, ўзбек халқига ўз юртида бошини баланд кўтариб юриш, ўз маданият ва анъаналарини, қадр-қимматини, диний эътиқодини, она тили ва маънавиятини, миллий тарихини қайта тиклаш имконини берди. Бу мустақиллик Ўзбекистон Республикасининг жаҳон ҳамжамиятидан муносиб ўрин олишига, барча давлатлар билан тенг ҳуқуқли ва ўзаро манфаатли муносабатлар ўрнатишига имконият яратди. Мустақиллик мамлакатимизнинг улкан табиий хомашё бойликларини эркин тасарруф этиш, инсоний, ишлаб чиқариш ва интеллектуал ресурслардан ҳамда юртимиз салоҳиятидан халқимиз манфаатлари йўлида оқилона фойдаланишимизга имконият яратди.

Мустақиллик иқтисодиётни, ижтимоий соҳаларни, жамият ҳаётининг барча жабҳаларини ривожлантиришга, ислоҳ қилишга катта туртки берди. Истиқлолнинг ҳаётбахш заминида янги демократик кадриятлар илдиз отишига, бошқарув тизимида кўппартиявийликни юзага келтиришга, инсон ҳақҳуқуқлари ва унинг асосий бойлиги бўлган эркин-ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятига мос келадиган янги замонавий, сиёсий, хўжалик ва жамоа тузилмалари қарор топишига имкон туғдирди.

Хуллас, истиқлол ўзбек халқи учун тараққиётнинг бутунлай янги уфқларини очиб берди. Халқимиз мустақиллик туфайли ўз келажагини ўз кўли билан яратадиган бўлди. Шу буюк бебаҳо неъмат туфайли халқимиз умумий хонадонимизни миллий манфаат ва кадриятларимизга, умумэътироф этилган демократик мезонларга монанд қилиб қуришдек ноёб тарихий

имкониятга эга бўлди. Мустақилликнинг қадрига етиш, уни кўз қорачиғидек асраб-авайлаш мамлакатимиз ҳар бир фуқаросининг муқаддас бурчидир. Мустақиллик йилларида Андижон вилояти, жумладан, Андижон шаҳри асрларга тенг буюк бунёдкорликни, улкан ўзгаришларни, маънавий-мафкуравий юксалиш даврини бошдан кечирмоқда. Андижон ҳозирда бутун республикамизда кўзга кўринган энг салоҳиятли, нуфузли вилоятга айланди. Барча-барча соҳаларда буюк яратувчанлик, эзгулик ишлари амалга оширилмоқда. Бундай улуғвор ишларнинг бош меъмори Ислом Каримовдир. Андижон вилоятида коммунал инфратузилмани ривожлантириш учун 1 триллион 696 миллиард сўм маблағ ажратилганлиги мутлақо янги қиёфадаги Андижони яратиш имкониятини бермоқда. Унинг тарихий мавзелари қайта бўй кўрсатмоқда. Қутлуғ кадамжолар, тарихий-меъморий обидалар қайта таъмирланиб, обод зиёратгоҳларга айлантирилмоқда. Чиндан ҳам XXI асрнинг биринчи ўн йиллигига келиб Андижон шаҳри тарихида мутлақо янги давр бошланди. Бу ерда биронта кўча, биронта маҳалла, биронта мавзе йўқки, у ерда нимадир қурилмаётган, қайсидир иншоот таъмирланмаётган бўлсин. Айниқса, «Ўзбекистон», Бобур, Навоий, Амир Темур шохкўчалари, шунингдек, «Истиклол», «Миллий тикланиш», «Юксалиш» ва бошқа яна бир қатор кўчалар қайта таъмирлашдан сўнг ривожланган Европа давлатларидан сира қолишмайдиган энг замонавий қиёфа касб этди.

Янги шаҳар ҳудудидаги «Истиклол» кўчаси ўзининг қарийб 130 йиллик тарихи давомида бундай улкан ўзгаришларга гувоҳ бўлмаганди. Бугун у қайта чирой очиб, андижонликларнинг энг севимли масканлардан бирига айланди. Янги бозор ҳудудидаги ўзгаришларни, ҳатто таърифлашга тил ожиз. Шаҳар бўйича жами қирқдан зиёд кўчада, шунингдек, вилоятнинг барча шаҳар ва туманларида, қишлоқларида бунёдкорлик ишлари амалга оширилмоқда. Тинч ва осойишта ҳаёт кечириш, яратувчанлик ва бунёдкорлик азал-азалданоқ андижонликларнинг қон-қонига сингиб кетган энг эзгу фазилатлардан бирики, бу бир неча минг йиллар мобайнида шаклланиб, ривожланиб, бугун ўзининг бутун бўй-бабини яққол намоён

этнода. Андижонликлар шаҳарнинг марказий кўчасидаги энг кўзга кўринадиган жойга бош ҳарфлар билан ёзилган «Биздан озод ва обод Ватан қолсин!» деган шиорни илиб қўйишган. Ушбу шиор бир неча йил олдин Юртбошимиз томонидан ўртага ташланган эди. Чиндан ҳам андижонликлар Амир Темур, Мирзо Бобур сингари улуғ аجدодларимиз ишини давом эттирган ҳолда кенг кўламдаги қурилиш ва бунёдкорлик ишларини амалга ошириб, келажак авлод учун ўзларидан озод ва обод Ватан қолдирмоқдалар. Уларнинг жасоратли меҳнати эса тарих зарварақларига муҳрланмоқда.

Фойдаланилган манбалар ва адабиётлар

1. Расмий ҳужжатлар ва Ўзбекистон Республикаси Президенти

И.А.Каримовнинг асарлари

- 1.1. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. 1-жилд. –Т.: Ўзбекистон, 1996. – 364 б.
- 1.2. Каримов И.А. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. 3-жилд. –Т.: Ўзбекистон, 1996. – 366 б.
- 1.3. Каримов И.А. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. –Т.: Шарқ, 1998. - 31б.
- 1.4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони “Қатағон қурбонлари хотирасини абадийлаштириш тўғрисида”. – Тошкент, 1999 йил 12 май.
- 1.5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори “Ватан ва халқ озодлиги йўлида қурбон бўлган фидойилар хотирасини абадийлашти-риш тўғрисида”. – Тошкент, 1999 йил, 22 июль.
- 1.6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони “Қатағон қурбонларини ёд этиш кунини белгилаш тўғрисида”. – Тошкент, 2001 йил 1 май.
- 1.7. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. –Т.: Ўзбекистон, 2008.
- 1.8. Каримов И.А. Ўзбекистон мустақилликка эришиш остонасида. –Т.: Ўзбекистон, 2011. 489-бет.

2. Архив ҳужжатлари:

- 2.1. “Мерос” халқаро илмий-амалий экспедиция хайрия жамғармаси илмий фонди материаллари.
- 2.2. Андижон вилояти Давлат архиви.

3. Адабиётлар:

- 3.1. Андижон тарихидан лавҳалар. “Andijon nashriyot –matbaa” ОАЖ. 2008.
- 3.2. Бугунги Андижон. Тошкент - “Ўзбекистон”, 2006.
- 3.3. Ватанимиз ўтмишидан. “Andijon nashriyot matbaa” очик акциядорлик жамияти. 2007, Б.199.;
- 3.4. История Андижана в документах и материалах (1876-1917 гг). сост. Р.Т.Шамсутдинов, С.Хошимов, К.Базаров.- Ташкент: «Sharq», 2012.
- 3.5. Рустамбек хожи Шамсутдинов ва бошқалар. Буюк бобурийлар сулоласи. –“Андижон” наширёти. 1993.
- 3.6. Рустамбек Шамсутдинов, Поён Равшанов. Амир лашкар Амиркул тарихи. Алимқул жангномаси (парча) Тошкент 1997;
- 3.7. Шамсутдин ўғли Рустамбек Хожи. Бобурни излаб. Андижон. 1993.
- 3.8. Шамсутдинов Р., Матбобоев Б., Жумабоев И. Кўхна ва навқирон Андижон. Т.: “Шарқ”, 2010.
- 3.9. Шокаримов С., Султонов А. Жаннатмакон Андижон. “Тошкент Ислом университети”, Т.: 2002, 33- бет.

4. Газета ва журналлар

- 4.1. “Халқ сўзи”, 2013 йил, 15 июн.
- 4.2. “Андижоннома”, 2010 йил 17 март.

5. Интернет материаллари

- 5.1. <http://andijan.uz>
- 5.2. <http://darakchi.uz/jamiyat-2/2882-zajnidin-za-iriddin-mu-ammad-boburning-toshkentdagi-avlodi>
- 5.3. <http://kun.uz/2013/12/25/city>
- 5.4. <http://kun.uz/2013/12/25/tennisclub>
- 5.5. <http://kun.uz/2014/01/22/namunaviyandijon>

ИЛОВАЛАР